

Augustín Auffray

Ako trestal svätý...?

| preložili salez. pedagog. asistenti |
v Šaštíne
1949

Tabuľka s obsahom

Niekoľko slov k úvodu.....	3
Dve stránky z filozofie.....	4
Náčrt novej pedagogiky.....	5
Ako zvolit' chvíľu pre trest?.....	8
Aký má byť náš vonkajší vzhľad/výzor?.....	10
Pred nami trestajú dvaja vychovávateľa.....	12
Miesto pre trest.....	14
Ako určiť veľkosť trestu.....	15
Aký druh trestu zvolit'?.....	17
Súhra štyroch základných cností.....	20
Niekoľko stránok zo živej pedagogiky.....	23
Kapitola na záver.....	27

Niekoľko slov k úvodu

Potrestať dieťa - bezpochyby vážna úloha. Zodpovednosť najpálčivejšia zo všetkých.

Ako si počínať pri trestaní?

Ako zvoliť vhodný čas k trestu?

Aké spôsoby si osvojiť?

Akým trestom dávať prednosť?

Aké meradlo použiť pri určovaní veľkosti trestu?

Toto sú najvážnejšie otázky, pred ktoré nás stavia právo trestať, vnucujúce sa často ako povinnosť.

Ktorý vychovávateľ, otec alebo matka v rodine, predstavený a učiteľ si ich ešte nepoložil a neusiloval sa ich rozriešiť? Jedni ich riešili nie veľmi zdarne, lebo išli iba za hlasom osobných sklonov - raz to bola zmäčkosť a povolnosť, inokedy tvrdá panovačnosť a násilie. Iní zas vážne sa zamysleli nad vecou a hľadeli na to, čo radí viera, rozum a skúsenosť.

Bol raz istý človek, ktorý sa odhodlal premyslieť túto základnú kapitolu celej pedagogie a ako odpoveď zanechal nám svoju vychovávateľskú prax cez 45 rokov.

Kto to bol?

Bol to svätý takmer z našich čias. Ľudia šesťdesiatroční mohli sa s ním týkať a uctiť si ho. Bol to jeden z najväčších vychovávateľov, akých svet poznal, vychovávateľ veľkého mena, človek, ktorý prácou prijímal ako dar. Zrodil sa, aby bol vodcom mládeže; už v deviatom roku bolo u neho zjavné toto poslanie. Každý má svoj dar od Boha, hovorí apoštol Jakub. Jeho darom boli vychovávateľské vlohy. Mal tento prednostný dar tak, ako Mozart svoje hudobné nadanie, ako Ampère vlohy pre fyziku, ako Bossuet svoju výrečnosť.

No nenazdával sa, že je preto oslobodený od štúdia veľkých majstrov. Skláňal sa nad ich knihami, alebo upieral svoj zrak na ich životnú prax. Listoval a akiste aj prelistoval vzácne diela o výchove, napísané pred ním. Na svojej prvej ceste do Ríma zastavuje sa v Janove, predovšetkým preto, aby navštívil istý výchovný ústav a vo večnom meste vidíme ho vo voľných chvíľach študovať zblízka, na samom mieste, dve útulne pre mládež a istý rímsky internát.

So zjednotenia týchto dvoch síl, dvoch svetiel, svetla zhora, ktoré padalo na jeho vnímavú dušu a svetla zo zeme, prijímaného zo všetkých zdrojov, ešte aj z vlastných neúspechov a omylov, vznikol výchovný systém, ktorý priniesol do sveta výchovy ne jeden obrat a novosť.

Nový, pôvodný a trochu aj revolučný vzhľad tejto metódy chceme zachytiť z hľadiska trestov, ktorých užíva. No prv musíme v dvoch úvodných kapitolách načrtnúť niekoľko ideí, ktoré sú jadrom filozofie trestu a naznačiť vedúce princípy novej pedagogiky, preniknutej duchom evanjelia. A napokon nahliadneme, ako z týchto zásad dôsledne vyplývajú, ako uzávery z daných premís, presné pravidlá, podľa ktorých trestal svojich chlapcov svätý, ktorý sa nazýva don Bosco.

Dve stránky z filozofie

Nik nech sa neľaká: bude to filozofia najjednoduchšia a najprístupnejšia, aká len môže byť.

? Aké ciele si určuje ten, kto ide trestať?

? A v čom je pravá podstata všetkých trestov, ktorých použije?

Dve otázky, na ktoré odpovie nasledujúca kapitola.

- - -

Prečo trestáme?

Jestvuje päť náhľadov na cieľ trestu, päť domnienok, nijako nie protichodných, ba ktoré sa chcú navzájom dopĺňať.

Jedni hľadajú na trest ako na drezúru. Jeho cieľom by bolo "presvedčivo" dať do spojitosti spomienku na utrpenie a pokarhanie vhodným skutkom, ktorému sa treba v budúcnosti vyhnúť. Takýto druh trestov, tvrdia zástupcovia tohto náhľadu, by zodpovedal najmä animálnemu obdobiu v živote dieťaťa. Veľmi správne!

Pre iných zase je trest predovšetkým výstrahou. Je potrebné ukázať odstrašujúce príklady. Kto nepočul ešte túto hrozivú vetu z úst predstaveného, znepokojeného nedisciplinovanosťou svojej skupiny? Aby previnilec znovu neupadol, aby ho v prvej chvíli nikto nenasledoval, je treba udrieť rýchlo, rázne a verejne. Strach pred trestom bude počiatkom rozvážnosti. Keď bude každý vedieť, že sa nevyplatí dopustiť sa niektorého priestupku, nikto sa nepreviní.

Pre myseľ, preniknuté hlavne veľkolepým majestátnym zákonom, má trest formu spravodlivého odpykania. "Právo" bolo urazené, "Poriadok" porušený, musí prísť preto vynáhrada: trest. V takomto systéme musí teda previnilec na kolenách odpykávať pred oltárom "spravodlivosti". Trest sa vyrovná urážke a tak sa znovu dosiahne rovnováhy.

Tento náhľad sa iba veľmi nepatrne líši od nasledujúceho, v ktorom trest je naozaj verejným zadostučinením. Dávame ho preto, aby sme zabránili zneváženiu zákona častými priestupkami. Ak by sa dopustili priestupky proti zákonu bez trestu, čoskoro by sme dosiahli iba výsmechu pri jeho obhajobe. Vychovávateľ, ktorého nikto nepočúva, nikto neposlúcha, a ktorý nikdy netresce, stane sa typom **slaboškého vládca**, na ktorom sa poddaní iba zabávajú. Trest pozdvihuje jeho nadvážnosť a tak dáva dôrazu a váhy jeho rozkazom.

A konečne pre tých, čo nesú zodpovednosť za verejný poriadok, pres strážcov dajakého ľudského spoločenstva, hoci aj celkom nepatrného, trest je ráznym liekom na zastavenie nákazy. Človek, od ktorého už nemožno očakávať nápravu, škodí svojim bratom. Je potrebné vylúčiť ho z prostredia, kde šíri nákazu. Vylúčenie z ústavu, vzdialenie z pracoviska, väzenie, nútené práce, trest smrti - to všetko sú zákroky authority, ustarostenej o to, aby neboli členovia spoločenstva nakazení alebo ohrození nákazou niektorým jednotlivcom spomedzi nich.

- - -

A tak v istej chvíli pre niektorý z uvedených dôvodov alebo pre niekoľko spolu, uzná autorita za vhodné zakročiť trestom. Akých prostriedkov vtedy použije, aby bezpečne dosiahla cieľa?

Pri trestaní predstavený a vychovávateľ stavia všetko na strachu, ktorý cíti človek pred utrpením. V každom prípade, vo všetkých okolnostiach chce vychovávateľ zapríčiniť previnilcovi nejaké utrpenie.

Neklamú sa teda istí moderní rodičia, preniknutí zle chápanou nežnosťou, keď sa z povolnosti a slabosti zdráhajú trestať s takou výhovorkou: to je pre mňa priveľa; nemôžem vidieť svoje dieťa plakať, nechcem mu spôsobiť utrpenie.

Tak filozofia trestov nadväzuje na tie state z psychológie, ktoré nám rozprávajú o radosti a utrpení. Z nej preberáme iba definície dvoch zjavov.

Radosť je stav uspokojenia, ktoré pociťuje nejaká plne nasýtená činnosť. Bolesť je zas pocit neprijemnosti, ktorá vzniká vtedy, ak človek nemôže uspokojiť niektorú svoju základnú a prvoradú potrebu.

Vzťahujme túto krátku, ale celkom postačujúcu definíciu bolesti na hlavné spôsoby trestov, akých používame pri mládeži a zistíme, že práve spôsobením utrpenia chce vychovávateľ, otec, predstavený polepšiť mladého previnilca.

Každý mladík cíti potrebu udržiavať svoj telesný organizmus bez poruchy. Ak otec použije palice - podľa Písma sv. - vzniká utrpenie.

Každá sebavedomá myseľ žiada si úctu od seberovných : verejné pokarhanie je v protive s touto túžbou a preto týra toho, kto ho dostal.

Každá ľudská duša smädí po slobode: prísny dozor, zatvorenie v škole, väzenie pripútava jednotlivca k pevnému miestu a mučí nešťastného jednotlivca udúšaním tejto túžby.

Každé ľudské srdce pociťuje neskrotnú túžbu byť milované. A tak i to najnepatrnejšie odňatie lásky odoberá srdcu túto prepotrebnú potravu a uvrhuje ho do temného smútku. Mohli by sme naznačiť aj iné príklady. Všetky by nám dosvedčili, že autorita v každom prípade, -opakujeme to znovu - chce dosiahnuť nápravu previnilca tým, že mu spôsobí utrpenie, t.j. že obmedzí niektorú jeho hlbokú túžbu, nech by bol použitý trest akéhokoľvek druhu.

* * *

Náčrt novej pedagogiky

Kto študuje zblízka a v mnohotvárných jej zákrokoch a výchovných spôsoboch kresťanskú pedagogiku, vybudovaniu pozvoľna sv. Jánom Boscom cez polstoročie jeho apoštolátu, zistí, že ju utvára a vymedzuje 6 alebo 7 veľkých myšlienok, ktoré mu vnukla viera, rozum a jeho poznanie mladického srdca. Podáme ich tak rýdzo a pôvodne, ako len možno.

* * *

Don Bosco predovšetkým chce, aby výchovný ústav nahradil život a ovzdušie rodičovského domu. Pozná citové dispozície dieťaťa: tým treba umožniť rozvoj. Jeho prví chovanci veľmi málo alebo veľmi trpkou okúsili pôvab otcovského domu, tú pozvoľnú a prirodzenú výchovu (otcovského domu) v styku s otcom, matkou, bratmi a sestrami. Ochudobnení o svet srdca, život citu a lásky, boli vystavení vážnym nebezpečenstvám. A v prvom rade pre týchto mladíkov, tak ako aj pre všetkých ostatných, musí byť výchovný

ústav druhou rodinou, kde vzájomná blízkosť srdc bude napomáhať pôsobenie. Ak tvrdý život v hmotnej biede s páľčivými starosťami o každodenný chlieb, ktorý často nevyhnutne privádza k priestupkom a zanedbaniu povinností, alebo ak neúprosne tvrdý úder pozbaví dieťa neoceniteľného dobra rodinného života, je potrebné nahradiť mu ho čím skôr. Tu iba láska bude vedieť vytvoriť v dostatočnej miere ovzdušie, v ktorom by sa chovanec cítil ako v otcovskom dome a tam hojne a plodne rozvinul bohaté dispozície svojej osobnosti.

* * *

Medzi radami, čo sv. Pavol dáva otcom kresťanských rodín v Efeze, je aj takáto:

(Nolite provocare filios ad iram!) - Otcovia, nedráždite si dietky, neroztrpčujte ich, nepodnecujte ich k hnevu! A ľahko uhádneme čím : požiadavkami, ktoré sú celkom malicherné a pritom ustavične zdôrazňované, celkom bezvýznamné a pritom prebate. Takéto požiadavky poburujú mladíkov, udúšajú prejavy ich vlastnej osobnosti a ničia radosť zo života.

V styku s takýmito ustavične úzkostlivými dozorcami, stáva sa život takmer nemožným a opravdivé výchovné stupňovanie sa nedeje. Najmenším nešťastím, ktoré stihne takýchto otcov bude, že si zo svojich synov vychovajú bojazlivcov a pokrytcov. A nie zriedka prechádzajú tieto príliš spútané osobnosti z jednej krajnosti do druhej, striasajú jarmo podriadenosti a stávajú sa odbojníkmi.

Don Bosco sa dôsledne pridrižoval myšlienky svätého Pavla. V dodržiavaní pravidiel, disciplíny a silencia žiadal čo najmenej bezohľadného nátlaku a doprial chlapcom toľko slobody, koľko len bolo prípustné pri pravidelnom chode ústavu. Jeho pedagogika vie privrieť oko alebo aj obe, zatvoriť jedno alebo obidve uši. Nevyžadoval všetko, aby dosiahol bezpečne to, čo je podstatné. "Šibalstvá, chlapčenské kúsky!" - tieto výrazy často vyšli z jeho úst a zjavili sa pod jeho perom, keď mal zhodnotiť nepatrné a bezvýznamné priestupky svojich chlapcov. Úprimne si prial, aby sa mladíci živo, ba aj hlučnejšie a búrlivejšie pobavili. Od svätého Filipa Neriho výstižne prevzal známe slová, obsahujúce bohatý program: Kričte, spievajte, skáčte, len neurážajte Boha: A nadovšetko nerúcajte múry nášho ústavu.

"Prirodzenosť dieťaťa sama si žiada pohyb, zmenu, ustavičný nepokoj a učiteľ, ktorý by ho chcel za toto trestať, nemal by ani zdravej rozvahy, ani skúsenosti" (Ctih. Mons. Colin).

Nikoho niet, čo by ešte nebol počul preslávané tvrdenie, ktoré vyslovil Rousseau: Človek sa rodí dobrý, ale spoločnosť ho kazí. Prvé z oboch tvrdení je veľký omyl, no druhé nesmierne pravdivé.

Prostredie, v ktorom sa pohybujeme, utvára nás z troch štvrtín takými, akí sme. Prostredie podnebia, rodiny, školy, miesto našich zábav, dielňa, úrad, pracovisko, byt a veľa iných. Podľa tela sme synmi zeme, v ktorej sme sa zrodili, z mravného stanoviska sme synmi prostredia, ktoré nás obkľučuje a ktoré práve v detstve, v rokoch dospievania a v mladíctve, v obdobiach ľahšej poddajnosti pre stvárňovanie ľudskej osobnosti, ovláda nás takmer úplne a zvrchovane. Povestný "človek davu" a preslávení "podvodníci z povolania" sú iba ukázkami z tisícich iných foriem osobností, znetvorených prostredím, ktoré ich cez dlhé roky prenikalo a prerobilo. Od prírody je človek kopírujúci tvor: zrovnáva, napodobňuje, je poddajný vplyvom. Niekedy až primnoho. Mladé Bretonky napr. také rozvážne a hlboko nábožné vo svojich rodných dedinkách prichádzajú do Paríža a zaplňajú

na 80% väzenie sv. Lazara. Vytrhnuté z rodného prostredia podliehajú nákaze okolia.

Veľmi dobre to vedel sv. Ján Bosco, a to omnoho prv ako vodcovia rozličných osobitných hnutí začali uskutočňovať svoje dômyselné podniky. Cez celý svoj život bojoval proti niektorým čiernym obludám: na prvom mieste medzi nimi je náboženská nevedomosť a hneď za ňou zlé kamarátstva, zlá spoločnosť.

bojoval proti škodlivému vplyvu tým, že od svojich vychovávateľov vyžadoval ustavičnú prítomnosť medzi mladíkmi; spájal chlapcov do náboženských družín, neprestajne upozorňoval predstavených svojich ústavov, aká dôležitá je voľba spoľahlivého vrátnika, opravdivého statočného vlčiaka, ktorý nemilosrdne vycerí zubiská na zhubných vlkov. A on sám, inokedy taký zhovievavý, neváha ani na okamih vylúčiť zo stáda ovce, nenapraviteľne nakazené.

* * *

Cez celý svoj život kráčal sv. Ján Bosco dobrovoľne, inštinktívne a takmer celkom výlučne za hlasom poradcov, ktorí hovoria zvnútra: rozumu, viery, svedomia a srdca. Nestavia sa celkom proti vonkajším donucovacím prostriedkom, ale ani ich prepriato nezbožňuje. Pripúšťa, že sú potrebné, ale stavia ich tam, kam patria: na druhé miesto. Prvým úsilím je **zaujať prednostné miesto v srdci mladíka, tam sa natrvalo udržať a odtiaľ prevádzať výchovné stvárňovanie**. A práve preto ho vždy budeme vidieť, ako hľadá lásku chovanca, rozprávať s ním ako s dospelým, presvedčať ho, odôvodňovať pred ním svoje rozkazy, opierať svoju autoritu o slovo Božie - slovom vždy sa usiluje o to, aby sa mu podarilo viesť dieťa jeho vlastným vnútorným životom, jeho rozumom, svedomím, láskou a vierou. Neminie ani niekoľko minút odvtedy, čo prijal nového chovanca a už s horúcou apoštolskou horlivosťou vnika do jeho srdca a kladie mu veľké, životné otázky.

* * *

Jenou z jeho hlavných vedúcich zásad bola asi aj táto: zlo je treba vzdialiť nie "dozorom", ale ustavičnou prítomnosťou medzi chovancami. Je cennejšie predísť zlu, ako ho liečiť, hovorí moderná zdravoveda. Svätý veľmi dobre vie zo skúsenosti, že z desiatich prípadov v ôsmych robí príležitosť človeka zlodejom. Dieťa nie je od prirodzenosti zvrátené, je iba krehké. A ak sa táto krehkosť, zdedená po Adamovi, zachytí na pôvabe zla, zaváha a často podľahne. Práve preto je potrebné, aby vychovávateľ postavil chovanca do prostredia, v ktorom sa nemôže previniť.

* * *

Sv. Ján Bosco považoval taktiež za **nevyhnutne potrebné priniesť akékoľvek obety, aby sme si získali dôveru chovanca**.

Ustavičnou starosťou vychovávateľ musí byť, aby si nezatvoril srdce chovanca, ale aby si dokonale odhalil tajomný závoj, aby prenikol do skrytých priestranstiev a dostal sa do jeho odľahlých skrýš. Iba tam možno previesť niečo pevného a trvalého. Kým sme sa nezmocnili prednostného miesta v srdci chovanca, nemôžeme hovoriť o výchovnom pôsobení. Touto zásadou sa necháva svätý preniknúť vždy, keď ide trestať. Ak rozvážne rozlišuje tresty, ak trest vymedzuje s opatrnou rozvahou, ak žiada celkom osobitné spôsoby trestov, ak ich zmierňuje starakými spôsobmi, ak prestáva trestať pri prvom znaku ľútosti, robí to najčastejšie preto, aby si nezatvoril srdce mladého previnilca. Istá celkom nepatrná udalosť nám to celkom vážne ukáže.

Spovedával svojich chlapcov každodenne v ranných hodinách v sakristii chrámu Panny

Márie Pomocnice. Dlho pred jeho príchodom čakal ho tu dlhý rad mladíkov. Dost' rýchlo sa striedali na kľakátku po oboch stranách jeho spovednice, no predsa čakanie bolo pre nich pridlhé a ich uzobranosť veľmi nestála. Nejednen sa nespokojne hýbal, rozprával, alebo si krátil čas nejakou zábavou. Don Bosco to všetko videl, ale nikdy nevstal zo spovednice, aby odstránil neporiadok. Zniesol ho, len aby si nezatvoril srdce mladíka vo chvíli, keď bude vyznávať svoje hriechy.

* * *

Je známe, že ak konštruktér lietadiel stojí pred nejakým technickým problémom, ktorý sám nevie riešiť, obracia sa hneď na prvotný typ lietadla, na jeho dokonalý model - vtáka a pozvoľna pozoruje jeho vzdušné pohyby. Tam sú všetky tajomstvá letu pomocou hmoty, ťažšej ako sám vzduch.

Vychovávateľ podľa dona Bosca má robiť tak isto: keď sa nevie rozhodnúť pre tú-ktorú metódu, keď sa mu zdá, že už ďalej nevie pokračovať, keď už jeho trpezlivosť ide zlyhať, keď už nevie, čo robiť, aby sa zmocnil vôle, vedome a úmyselne zaborenej do zla alebo zlých obyčají, vtedy nech sa obráti na prvotný typ vychovávateľa, na milosť Božiu. Ako by si ona počínala v takých prípadoch? S akou obratnosťou, jemným nátlakom, láskou, s akou podivuhodnou trpezlivosťou a zabúdaním na zlostný odpor, by si zaistovala víťazstvo nad krehkým, chorobným alebo zvráteným srdcom? Vychovávateľ sa na okamih pozastaví, porozmýšľa a rozpamätá sa na lúbeznú taktovku milosti Božej voči nemu a hľadiac na tento osobne prežitý príklad, prichádza pred chovanca. Teraz už pozná, ako možno dnes alebo inokedy povzniesť k letu a k výstupu do výšok dušu dieťaťa, toho ťarbavého vtáka, ktorý sa tak ťažko dá naučiť lietať.

Ako zvoliť chvíľu pre trest?

Bolo to už celkom podvečer jeho života, po 45 rokoch skúseností, hľadania, pokusov a aj omylov a neúspechov, keď don Bosco zanechal svojim synom v dvoch najvýznamnejších dokladoch svoj sústavne vypracovaný názor na spôsoby trestov pri výchove. Prvým z oboch dokumentov je dlhšia úvaha s názvom: Preventívny systém vo výchove. Druhým dokumentom je okružný list, ktorý nadiktoval rok pred smrťou svojmu nenahraditeľnému pomocníkovi donovi Ruovi a ktorý má názov: "O trestoch, aké sa majú používať v saleziánskych ústavoch".

Budeme sa odvolávať najmä na tento druhý doklad. Smernice, ktoré nám podáva, určujú: chvíľu, v ktorej treba potrestať, spôsoby, ktoré si máme pri trestaní osvojiť, miesto, na ktorom sa má trest diať, hľadisko pre vymedzenie trestu a druhý trestov, akých treba používať.

* * *

Ako zvoliť chvíľu pre trest?

Svätý ju určuje dvomi prevzácnymi smernicami:

Oddiaľte čo najviac trest a trestajte až vtedy, keď ste skúsili všetky iné prostriedky.

Svoj náhľad odôvodňuje s tohto stanoviska:

Zriedkakedy som videl, že by bol splnil svoje poslanie trest, udelený bez predchádzajúcej úvahy a prv, než by sa bolo použilo iných prostriedkov.

A odvolávajúc sa na svoju skúsenosť, pridáva:

Vo svojom výchovnom pôsobení stretol som sa s povahami tvrdošíjnými, svojhlavými, odporujúcimi každej dobrej rade. Nazdával som sa, že tu možno niečo dosiahnuť iba bezohľadnou prísnosťou. A predsa musel som z istiť, že jediným správnym postupom je tu láskavosť.

Pýtate sa, ktoré sú tie iné prostriedky, ktorými možno dosiahnuť cieľa aj bez použitia trestov? Svätý vám ich niekoľko vymenúva: vytrvalé upozorňovanie, modlitba, nepriamo podaná rada, (vychvaľujeme pri rozhovore prestúpenú čnosť, vylíčieme osud tých, čo nepočúvajú ani rozum, ani svedomie), zákrok predstavených alebo priateľov, ktorých chovanec skôr počúvne, odňatie všetkých vonkajších prejavov priateľstva.

O tomto poslednom svätý hovorí:

Veľmi často vo svojom vychovávateľskom pôsobení som týmto spôsobom dosiahol svojho cieľa.

* * *

No môže sa stať, že chlapec odporuje všetkým spomenutým láskavým zvyklostiam a je potrebný trest. Tu svätý dáva inú smernicu:

Zvoľte pre trest chvíľu čo najpriaznivejšiu. Nebude to nikdy vtedy, keď je vychovávateľ rozhnevaný, ani práve vtedy, keď sa previnilec práve dopustil priestupku.

Každý liek treba použiť v pravom čase, poznamenáva veľký vychovávateľ. Múdry lekár určí aj chvíľu, v ktorej treba liek použiť. Tak je to aj s mladým previnilcom.

Počkajte preto s potrestaním, kým nie ste pánmi nad sebou, vysvetľuje ďalej svätý; Ak sami vzbudíte podozrenie, že vo svojich zákrokoch sa riadite náladou, stratíte vážnosť a úctu a váš trest bude viac škodiť ako osožiť. Hoci sú vaši chovanci nevypelí, predsa sami veľmi dobre vycítia, že len zdravá rozvaha smie trestať.

A táto rozvaha vám radí nikdy netrestať vo chvíli priestupku. Koľkým neúspechom vo výchove, koľkým nerozvážnym a prepjatým zákrokom by ste sa vyhlili, keby na jednej i na druhej strane, u vychovávateľa i u chovanca bola by sa pokojnosťou skrotila vášeň, ktorá vždy zle radí. Takmer s istotou možno tvrdiť, že ak trestáte hneď vo chvíli priestupku, je váš trest i prepjatý, i zle prijatý. Nikdy neľutoval vychovávateľ, že s potrestaním odkladal, ale veľmi často ľutoval, že trestal hneď vo chvíli priestupku.

Ako sa stretajú svätí! Takmer v tom istom čase, keď don Bosco dával tieto smernice, rozprával ku svojim prvým rehoľníkom ctih. Mons. Colin, zakladateľ maristov, a vštepoval im podobné zásady: "Keď máte dajakú sťažnosť na chovanca, nechodte s ňou hneď pred predstaveného. Ste ešte rozčúlení a mohli by ste ho príliš ovplyvniť a znemožniť mu správny rozsudok. Uspokojte sa najprv. Nikdy sa neslobodno prenáhliť. Nezasahujme skôr, kým sme o veci neuvažovali a nepočkali s ňou, ak len nejde o urážku Božiu."

A Fenélon hovorí: Nekarhajte ani vo vašom prvom vzrušení, ani v prvom vzrušení chovanca.

* * *

Nechajte previnilcovi čas na uváženie, radí don Bosco. Sám musí vstúpiť do seba, spoznať svoj omyl, a uznať oprávnenosť trestu. Len vtedy prinesie trest úžitok.

Pýtali sa raz istého saleziána, čomu môže ďakovať za svoje podivuhodné úspechy pri svojich mladých zverencoch. Odpovedal takto: "O tom by vedeli najlepšie rozprávať moje ruky." A naozaj, kedykoľvek chcel v rozhorčení trestať hneď po priestupku, skrížil ruky a zatisol pery. U chlapcov vzbudil tým pocit ľútosti a saleziánska láskavosť zvíťazila.

* * *

Aký má byť náš vonkajší vzhľad/výzor?

Ako treba postupovať vo chvíli trestu? aký má byť náš vonkajší výzor? Akými výrazmi sa máme vyjadrovať?

Náhľad svätého je aj tu jasný a určitý. Bezohľadne odsudzuje spôsoby, v ktorých by sa prejavoval hnev a povýšenecký, opovrhlivý postoj a ešte bezohľadnejšie odsudzuje akékoľvek výrazy, ktoré uponižujú a dráždia chovanca.

V rokoch štúdií sme akiste ne jeden raz museli okúsiť hnev rozzúreného vyučujúceho. Jeho slovník hemžil sa prívlastkami, ktoré nie veľmi lichotili našej sebaláske, takmer vždy neoprávnenými, často nízkymi a hrubými. Napravili tieto spôsoby a výrazy naše charaktery? Polepšili nás? Ani zďaleka. Na okamih nás zarazili, prekvapili, uponížili, to bolo všetko. Prešumeli ako vietor. Vychovávateľ, ktorý chce práve potrestaním dosiahnuť nápravu u svojho chovanca, musí si osvojiť pritom také spôsoby a také výrazy, ktoré by ho v jeho úsilí podporovali.

Sám svätý vám to dôrazne odporúča:

Vždy považujeme za synov tých, na ktorých sa vzťahuje naša autorita. Odstráňme preto pri trestaní každý výraz, každý prejav hnevu, alebo aspoň potlačme hnev natoľko, že nik nezbadá vzrušenie v našom srdci. Nijaké pocity rozhorčenia v duši, nijaké krivdiace výrazy na perách! Vždy len lútosť, že sa priestupok stal a nádej na polepšenie. Hľa, takto sa ukážeme pravými otcami.

(Po smrti svätého našli len veľmi málo listov od jeho priateľov z mladosti v pozostalej korešpondencii. No predsa jeden unikol zničeniu, akiste preto, že bol živým svedectvom proti istému výchovnému systému - systému násilných trestov, proti ktorému svätý cez celý život bojoval. Podstatná časť listu znie takto:

"Nič niet nového pre nás, ktorí tu žijeme zatvorení medzi štyrmi múrmi a je nám nemožné dokočuť sa nejakú novinku, čo by vedela zahnať ošklivú nudu a hlboké znechutenie, čo tu cítim.

Žijem, prepáč mi za výraz, v ustavičných mukách a hromobití nadávok, tu, medzi profesormi, ktorí nám robia život nemožným. Profesor logiky sa nám ustavične vyhráza trestami, ktoré už viacerí aj okúsili. Profesor geometrie zas ustavične karhá a hromží. Obaja nám tisíckrát denne opakujú, že mnohí z nás budú na konci roku prepustení z ústavu. Neminie ani deň bez toho, žeby niektorý z nich netrestal. Je ešte najpriateľskejším ich výrazom, keď nám hovoria, že ešte nikdy nemali triedu takých hlúpych hláv, ako sme my, a je, vraj, pochybné, či sme nespadli z mesiaca alebo nenarodili sa ešte len predvčerom. Môžeš si teraz predstaviť, akou radosťou pre mňa je bývať na tomto mieste nadávok a hrozieb.

Vzhľadom na druh trestov a pokarhaní, ktoré uznáme za vhodné dať chovancom, svätý vyžaduje, aby neboli ani dráždiace, ani ponižujúce.

Nikdy nepoužívajte trestov telesných. Kľáčaniu v bolestnej polohe, ťahaniu za uši a iným podobným trestom sa treba vonkoncom vyhýbať. Takéto tresty roztrpčujú srdcia mladíkov a uponižujú vychovávateľa. Je prísne zakázané biť chlapcov a používať tresty, ktoré ponižujú a škodia zdraviu. Iba raz, jediný raz dovolil si don Bosco dať zaucho. Urobil to s plnou rozvahou a až vtedy, keď mu podľa jeho úsudku zostával iba tento prostriedok na podmanenie vôle istého verejného rebelanta. Stalo sa to v takýchto okolnostiach:

Istý chovanec, jeden z najvyrastenejších, nechcel uposlúchnuť vo vážnej veci a postavil sa proti viackrát zdôraznenému rozkazu. Svoju neposlušnosť vystupňoval ešte prudkým vzdorom, v ktorom sa mohlo skrývať i opovrhovanie autoritou.

odvážny kúsok veľmi zhubne zaúčinkoval na mladších chovancov, ktorí to pozorovali. Svätý pri takomto vyzývavom vzdore nemohol ustúpiť. Bolo potrebné rázne zasiahnuť. No jeho otcovské srdce sa zdráhalo potrestať previnilca vylúčením z ústavu. Don Bosco sa

vtedy na okamih sústredil, poprosil Boha o radu a potom bez váhania vylepil previnilcovi majstrovské zaucho. Účinok bol rýchly a dokonalý. Trest - bolo to po prvý raz, čo chlapci videli dona Bosca takto trestať - ukázal všetkým vážnosť priestupku. A kým ešte svätý s tvárou zaborenou v dlaniach, triasol sa ešte od rozčúlenia, previnilec, celý ohromený, sklonil hlavu, uznával svoje pochybenie a ochotne sa podrobil rozkazu. Odvtedy ho bolo treba vždy počítat' medzi najlepších chovancov ústavu.

"Vec sa skončila dobre - hovoril neskôr don Bosco - ale nikomu neradím odvážit' sa na niečo podobného".

* * *

Podľa týchto myšlienok, celkom preniknutých duchom evanjeliovej lásky, odmietal svätý dva spôsoby týchto uponižujúcich trestov: vzdialenie z triedy a domáci žalár. Vzdialenie z triedy bolo už odstránené z tohto výchovného systému v dôsledku zásady, že chlapec nikdy nesmie zostať osamotený.

Nevzdďalujeme z triedy tých, ktorí sa tam zle správajú. - Nikoho neslobodno za tresto poslať von z triedy.

Nepoužívajte nikdy domáceho žalára. Nič tak nevie rozhnevať chlapca a znížiť ho v jeho vlastných očiach, ako takéto trest. Diabol využije tejto duševnej skleslosti chovanca a privedie ho ešte k horším nerozumnostiam tým, že v ňom vzbudí úmysel pomstiť sa na tom, ktorý ho tak hanebne potrestal.

Zo zoznamu trestov, ktoré svätý užíval, cítime, že jeho srdce nikdy nechce trestať len pre sám trest, nechce len hic et nunc potrestať jednotlivý priestupok, ale vždy hľadá vyššie ponad nízky trest. Chce, aby utrpenie, ktoré spôsobí, bolo dobrodením. Ak ním nie je, ak nepolepšuje previnilca, škodí mu a ničí, vtedy ho svätý odstraňuje. Ak trest prestáva naprávať, odníma ho. A len čo splnil svoju úlohu, prestáva trestať.

Nie je človek pre deň sviatočný, ale deň sviatočný pre človeka, hovorí Evanjelium.

Trest sám v sebe je bezúčelný, aj trest sa musí stať výchovným prvkom.

* * *

Hľa, práve preto, ak nie vo výchovnom ústave potrebné niekoho prepustiť, napr. vtedy, keď niekto verejne a tvrdohlavo vzdoruje poriadku ústavu alebo neprestajne dáva pohoršenie iným, i vtedy svätý chce, aby sa tento boľavý rez previedol, nielen čo najjemnejšie, pri najmenšom utrpení, ale aj úctivo a dôstojne. Chlapec nebude vtedy "vyhodeným", ale iba mladíkom, ktorého rodičia po uvážení pokladajú za vhodné vziať ústavu z príčin, ktoré nik nemusí poznať.

Vďaka takému postupu vzájomná blízkosť a priateľstvo sa nikdy nepreruší a vychovávateľ bude mať vždy prístup do duše svojho bývalého chovanca.

(Prechádzali sme sa raz po uliciach Bruselu s mons. Sac-om, apoštolským vikárom Belgického Konga. Tu zamieril k nám s opačnej strany ulice vyrastený mladík, pridal sa k spoločnosti vzácneho misionára a vyjadroval mu svoje úprimné potešenie, že sa po viac ako desiatich rokoch znovu stretol so svojim bývalým predstaveným z ústavu sv. Jána Berchmansa v Liege. Predstavený a chovanec si radostne obnovili vzácné spomienky zo zašlých čias a rozišli sa. - To bol akiste jeden z vašich najlepších chovancov, povedal som vzácnemu prelátovi. - Tamten? Ani zďaleka. Práve ten mi spôsoboval toľko starostí a hneval ma, že som ho musel nakoniec prepustiť.)

Azda sa nám prihodí, hovorí don Bosco, že sa stretneme s niektorým z tých úbohých

mladíkov, pri ktorých ste celkom bezvýsledne používali všetkých počestných, ľudských a kresťanských prostriedkov nápravy, a musíte ich vzdialiť z ústavu.

Tu je potrebné urobiť to tak, aby ste tým nenarušili ani česť, ani sebalásku chovanca. Možno tu poradiť chovancovi napísať rodičom, aby si prišli po neho, alebo sami napíšete rodičom, aby ho dali do iného ústavu. Takýmto postupom možno vždy dosiahnuť pekných výsledkov. Rozídete sa ako priatelia a zabudnete na nepríjemné udalosti a rodičia vždy zostanú povďační vychovávateľom, ktorí tak vedia zachádzať so svojimi chovancami.

* * *

Ktosi po dôkladnom štúdiu pedagogiky svätého, ju zhrnul do troch "nikdy". Svätý vychovávateľ nechcel vidieť svojich chlapcov **nikdy samotných, nikdy záhaľčivých, nikdy ponižovaných.**

Nikdy ponižovaných! Čelá chovancov sú skropené krstnou vodou, zachádzajte s nimi úctivo. Sú to vaši synovia, zachádzajte s nimi ako so synmi!

Aj náš Spasiteľ robil tak, hovorí don Bosco, zniesol nevedomosť, hrubosť, sprenevery svojich apoštolov. Prichádzal k hriešnikom s láskou a dobrotou, jedných tým, pravda, pohoršoval, ale v srdciach tisícich iných prebúdza nádej na odpustenie.

Sú to všetko prevzácne pravidlá pre kresťanskú výchovu, lebo razom spĺňajú dvojakú úlohu: zväzujú tak vychovávateľa ako i chovanca, spútavajú jedného, aby sa ten zasa zmocnil druhého. Či sa potom treba diviť, že tí, čo kráčali po stopách veľkého vychovávateľa, dosiahli najtrvácnejších úspechov?

* * *

Pred nami trestajú dvaja vychovávatelia

(výjav zachytený v skutočnom príbehu)

Chlapca na dvore prichytili, ako hrubo a nezdvorilo bije svojich kamarátov. Podľa toho, či bude mať do činenia s vychovávateľom zo školy represívnej alebo zo školy saleziánskej, bude potrestaný týmito dvomi spôsobmi:

Prvý dozerajúci: "Ján, pod' sem. Si odporný. Tisíckrát som ťa už upozornil, ale nič to neosoží. Robíš to znovu. Bitka za bitkou. Len čo vyjdeš na prestávku, už ťa vidím oblapovať jedného alebo druhého. Vrátíš sa domov taký uličník, aký si prišiel. Teraz sa choď postaviť miesto hry tam k stĺpu a sľubujem ti, že to na týždennej známke pocítiš."

Druhý dozerajúci: "Pod' sem, môj drahý Ján. Videl som ťa pred niekoľkými minútami veľmi nepekne biť kamaráta... Mlčíš - je tak... Veľmi skoro si zabudol na svoje predsavzatie. Rozpamätaj sa len, sľúbil si mi, že si dáš pozor na seba. A robil si tak po dva dni. Bolo to veľmi pekné, len prečo nepokračuješ v tom? Prisľúb mi znovu, ale buď stálejší. Poznám ťa: viem, že aj ty sám sa chceš stať dobrým a zdvorilým chovancom. Môžeš sa ním stať, ak len chceš. Nuž usiluj sa, aby tvoja vôľa bola rozhodná a pevná. Pre tvoje ustavičné oblapovanie sa z Michalom mal by som ťa potrestať. Ale neurobím to, lebo viem, že sa polepíš. A teraz sa choď hrať a pamätaj na to, čo som ti povedal."

Ktorý z oboch vychovávateľov ukázal sa pravým vychovávateľom? Ktorý z nich rozprával

rečou lásky, srdca a zdvorilosti? Ktorému z nich sa podarí - časom a vytrvalosťou - napraviť chyby chovanca?

Naši čitatelia si už sami odpovedali.

* * *

Don Bosco robil vždy tak. Je neslýchané, čo dosiahol od svojich chovancov i najhlbšie zahorených v zle, povzbudzovaním - týmto podivuhodným prostriedkom, ktorým upevníme v chovancovi rozhodnutie ukázať sa hodným tej dôvery, ktorú má voči nemu jeho vychovávateľ i napriek jeho chybám.

Je to politika? Diplomacia? Nie. Je to spravodlivosť a láska.

Takýto postup vo výchove, rovnako vzdialený od jansenizmu, ktorý sa nazdáva, že človek je od základu skazený, a od náuky Rousseauovej, podľa ktorej zas by bol človek od prirodzenosti dobrý, oprie svoju účinnosť o tú časť v človeku, ktorá ostala dobrou, aby napravil tú skazenosť.

Aj pri trestaní, ba zvlášť tu, má povzbudzovanie veľmi významnú úlohu.

Počujte, ako vám opíše don Boscove spôsoby povzbudzovania don Lemoyne, prvý jeho životopisec.

Jeho vlúdnosť, pochádzajúca z hlbokého poznania ľudskej duše, poznala tajomstvo, ako zvládnuť aj tie najsvojoľnejšie a najtvrdšie povahy. Keď cítil, že už prestali pôsobiť všetky dôvody správnosti, lásky a povinnosti, usiloval sa veľmi jemne, no bez lichotenia a klamu, zaútočiť zámerne na sebalásku chovanca. Zachytil ho práve z tejto stránky, aby od neho dosiahol to, čo chcel. Slovkoch pochvaly, príjemná spomienka, prejav úcty a dôvery zväčša vždy odstránili všetky prekážky a takmer isto a bezpečne ho viedli k uskutočneniu jeho zámerov.

Keď bol don Bosco prvý raz v Ríme, r. 1858, navštívil veľký internát San Michele in Ripa, v štvrti za Tiberou, v ktorom boli remeselnícke školy. Prechádzali práve schodmi z poschodia na poschodie, keď tu akýsi mladý učeň, letiac chodbou ako víchor, našiel sa pri nohách vzácneho host'a. Riaditeľ ústavu ostal celý zahanbený a zmätený, lebo sa nazdával, že pre tento nešťastný prípad príde ústav o dobré meno. "Kde si sa tu len vzal, ty uličník, okríkol celý rozzlostený úbohého chovanca. Takto sa mi tu chováš? Chod' hneď do dielne a tam počkáš na svoj trest." A obrátil sa k donovi Boscovi. "Prepáčte mi, drahý don Bosco nezdvorilosť toho chlapca. Kto by to len bol čakal?"

"Ale naozaj niet príčiny maľovať čerta na stenu, odpovie s úsmevom don Bosco. Chlapci sú predsa takí živí, neposední a najmä títo mladí Rimania."

Potom sám uvažoval takto. Čo by len povedal tento úzkostlivý riaditeľ, keby prišiel ku mne a prešiel sa našim dvorom, kde lopta neopatrných chlapcov tak často zasiahne klobúk okoloidúceho návštevníka? No predsa je to veľmi trápne, že som sa stal príčinou tejto náhody a trestu, ktorý chlapec akiste okúsi. Mal by som vec nejako napraviť...

Vtedy predstavený, s trstenicou v ruke vedie už dona Bosca do dielne, v ktorej pracoval úbohý previnilec. S dovolením hostiteľa don Bosco si privolá chlapca k sebe. Učeň príde s tvárou zachmúrenou, s pohľadom upretým do zeme, celý zmätený pre svoj priestupok.

- Môj drahý, povie mu don Bosco, oznámim ti čosi dobrého. Len sa priblíž, nič sa neboj. Tvoj predstavený ti všetko odpustil.

A keď už bol chlapec celkom pri ňom, hovorí mu:

- Vedz, že ja som to všetko dal do poriadku, ale iba pod tou podmienkou, že ostaneš

vždy dobrým chovancom a odteraz budeme priateľmi. Myslím, že vieš, čo chcem... A teraz vezmi si na pamiatku túto medailu. Dávam ti ju za jedno zdravas, ktoré sa za mňa pomodlíš.

Chlapec v hlbokom dojatí stisol donovi Boscovi ruku niekoľkokrát ju pobožkal. Potom vzpriamil hlavu a jeho oči, v ktorých sa iskrili slzy, vyjadrovali už plnú otvorenosť a oddanosť srdca.

- Dám si ju na krk a budem ju vždy nosiť ako pamiatku na Vás. -

Priatelia, ktorí sa medzitým dozvedeli o celej nehode, pozerali s úsmevom na nečakané odpustenie trestu a s láskou pozdravovali dona Bosca, keď prechádzal popri ich dielňach. A riaditeľ si medzitým pevne zaumieňoval, hoci teraz už prineskoro, že nikdy nebude trestať pre maličkosti.

Netreba pripomenúť, že tento prípad bol vhodnou príležitosťou k veľmi dôvtipne podanej lekcii o výchove.

Primerané výchovné spôsoby! Správny tón v reči a chovaní! Povzbudiť, oduševniť! Všetko umenie výchovy skrýva sa v tom. Koľko pravdy má don Bosco, keď hovorí a ustavične prízvukuje svojim synom a žiakom:

"Prosím vás, vždy iba povzbudzujte, nikdy neuponížujte!"

* * *

Miesto pre trest

V smerniciach pre trestanie ide svätý až tak ďaleko, že určí aj miesto, na ktorom sa má potrestanie diať. Upokojte sa, nebude tu reč o nijakej osobitnej mučiarni, hoci by bola aj celkom mierna, znesiteľná. Pôjde tu iba o jednu okolnosť, ktorá podivuhodne zapadá do celku tejto pedagogiky.

Svätý žiada, aby pri trestaní - okrem niekoľkých prípadov - nik nebol prítomný, aby sa potrestanie dialo len medzi chovancom a predstaveným, medzi sudcom a previnilcom, bez galérie divákov, bez prizeračiek sa.

A ľahko uhádnuť prečo sa mladý previnilec musí vynúť hanbe a poníženiu. Aj je trest potrebný, potrestáme. Počkáme s trestom, kým sa len dá. Zmiernime ho, odnímeme, prestaneme trestať pri najmenšom znaku ľútosti - ale predsa potrestáme. No je to veľmi dôležité, aby trest nikdy nezatvoril srdce chovanca, ktorý by veľmi ťažko zabudol na potupu a zahanbenie, ktoré musel verejne prežiť. Potrestáme teda in camera caritátis. Sám svätý vám to odporúča:

Okrem niekoľkých veľmi zriedkavých prípadov nikdy netrestajte verejne, ale vždy iba súkromne a usilujte sa presvedčiť previnilca dôvodmi rozumu a viery. Ak napomínate, robte iba súkromne a s najväčšou láskavosťou.

Vec je teda celkom jasná. Toto pravidlo pre postup pri trestaní veľmi dopomôže k uskutočneniu inej smernice, ktorá odporúča nikdy netrestať vo chvíli, v ktorej sa priestupok stal a v prvom zápale hnevu. Povinnosť počkať s trestom na príležitosť stretnutia sa s previnilcom osamote zabezpečí pokojnosť mysle na oboch stránkach. A vtedy už možno s istotou tvrdiť, že trest, ktorý dáme na takomto mieste, a v takto zvolenej chvíli, bude omnoho viac pochádzať z pohnútok spravodlivosti ako hnutiami vášne.

* * *

Ako určiť veľkosť trestu

Týmito poslednými kapitolami pristupujeme k najodvážnejším myšlienkam a zásadám pre používanie trestov v novej pedagogike.

Práve vtedy, keď ide o určenie veľkosti trestu, javí sa pedagogika svätého novotárskou - tak by sme to chceli povedať, - no radšej povieme: rozumnou a kresťanskou. Prekvapuje nás smelosťou a istotou, a to práve preto, že svoje spôsoby trestania zdôvodňuje láskou Bohočloveka k dušiam a jeho starostlivým úsilím o ich vnútorné pretvorenie.

* * *

Prv než by nám don Bosco určil, pod akou t'archou trestu treba ohnúť vôľu chovanca, vysloví najsamprv jedno svoje pranie, veľmi zhodné s duchom celej jeho pedagogiky.

Ak je to možné, nech sa trestov vôbec nepoužíva.

Vidno z toho, že tomuto spôsobu naprávania pripisuje iba podradný význam.

Ináč práve v náhlade na trest sa zreteľne rozchádzajú dve školy pedagogiky, ktoré od vekov zápasia medzi sebou. Pre jednu z nich, nazvanú represívnu, je trest a donucujúci zákrok všetkým, alebo takmer všetkým. Pre druhú, preventívnu, je trest iba jedným z prostriedkov, nič viac.

Na akom psychologickom pozorovaní sa zakladá táto široká zhovievavosť vychovávateľa? Na tomto: Z desiatich prípadov deväťkrát sa previní chlapec z ľahkomyselnosti, bezmyšlienkovitosti, šibalstva, zle vysvetľovanej prirodzenej živosti. Jeden výraz mal svätý ustavične na ústach a pod perom, keď hodnotil takéto priestupky proti pravidlám a disciplíne: uličníctva, chlapčenské kúsky!

(Musíme veľmi zhovievavo hľadiť na tie priestupky chlapcov, ktoré nie sú hriechom. Nepamätám sa napr. , že by som bol niekedy potrestal chlapca za to, že vzal dačo zo stola predstavených alebo zo skrine, v domácnosti. Keď domáci alebo moji rehoľníci sa mi prišli sťažovať; Pán profesor, zmizlo to i to, hovorieval som im: To je viac vaša chyba ako chyba chlapcov. Inokedy nenechávajte kľúč v skrini a nezabúdajte dať všetko odnieť, čo zostalo na stole predstavených. Skutok v podstate nie je krádežou, ako školáckym huncúctvom. Neschvaľujem takéto veci, ale sú to iba maličkosti.)

Spomíname si taktiež, ako ustavične vyzýval svojich prvých spolupracovníkov vo výchove k ochotnému odpúšťaniu, poukazujúc na ich vlastné previnenia:

Netrpte ani nemravnosť, ani kliatia, ani krádež. Ale ak ide o nepatrné previnenia, vtedy pamätajte na bezmyšlienkovitosť chlapcov. Netrestajte pre maličkosti. Hľadte na to, aký zhovievavý je Boh k nám. Koľkým nešťastím pre nás by bolo, keby nás Boh trestal za každý najmenší priestupok.

Myšlienka svätého sa tu stretá s myšlienkou veľkého vychovávateľa, zakladateľa Otcov Maristov.

- Nemôžem pochopiť, povedal mi raz istý jeho rehoľník, ako môžu ostať stále rovnakými chlapci, ktorí boli dnes takmer všetci na svätom prijímaní.

- Nuž, môj drahý, či vy každodenne neslúžite svätú omšu? A aj popri tom upadáte stále do tých istých neverností. A či vás tieto nevernosti viac neobviňujú pred Bohom, ako previnenia chlapcov, Priestupky chlapcov sú iba maličkosti, Boh ich za ne nepotresce. Deti vždy neurážajú Boha, keď sa dopúšťajú svojich malých chybičiek, no naše chyby sú

omnoho ťažšie a viac nás zahanbujú. Voči chlapcom musíme byť veľkodušní a zhovievaví.

* * *

Ak sa už niekto nazdáva, že sa nemožno zaobísť bez trestu, vtedy dáva svätý Ján Bosco vychovávateľom dve smernice, celkom preniknuté tým istým duchom lásky, a vedie ich nimi k určeniu veľkosti trestu.

V prvej z týchto smerníc sa zdá, ako by sa don Bosco chcel vzdialiť od ozajstného trestu a skúsiť ešte všetko, čo by ho mohlo vzdialiť. Počujte ju:

Ak stačí upozornenie, vtedy nekarhajte.

A ak stačí pokarhanie, nesiahajte k trestom.

Gróf Cennestabile rozpráva:

Prišiel som raz k donovi Boscovi s akousi vecou a našiel som ho celkom zahĺbeného do zoznamu akýchsi chlapcov.

- Spomedzi mojich chlapcov títo mi zapríčiňujú najviac starostí, hovorí mi don Bosco.

- Aký trest im chystáte?

- Trest? Nijaký, môj vzácny priateľu. Hľadte ako budem pokračovať: najneposednejší z celej skupiny je tento... srdce veľmi dobré, ale tá jeho hlava... Nuž dobre. Čoskoro vyjdem na prestávku, pousilujem sa priblížiť k nemu bez akéhokoľvek zjavného úmyslu a osamote sa ho potom opýtam na jeho zdravie - ako sa má:

Výborne - odpovie mi bez váhania.

- A si celkom spokojný so sebou? poviem mu vtedy a zahľadím sa mu do očí.

Na túto nečakanú, ale celkom jasnú otázku ostane na chvíľu zarazený. Potom sklopí oči a v rozpakoch sa odmlčí.

Vtedy budem láskavo a prívetivo pokračovať: - Vidíš, hoci telo je celkom v poriadku, duša veru nie. Odkedy si už nebol na spovedi? Neodpovedáš mi - to mi mnoho hovorí. Prisľúb mi, drahý môj priateľu, že čím skôr dáš všetko znovu do poriadku.

O niekoľko chvíľ nájdete chlapca v spovednici a uistím vás, že sa viac nikto nebude na neho sťažovať.

* * *

No predsa sa môže stať, že sa chlapec nepoddá tolkej vynaliezavej láske a otcovská nežnosť, ktorej sa protiví každý trest, bude donútená ho použiť. vtedy pri trestaní musí rozhodovať plná spravodlivosť.

Je potrebné hľadiet na to, kadiaľ kráčal hriešnik, napísal Viktor Hugo. Vychovávateľ musí mať vždy na mysli túto dômyselnú poznámku. Stupne osobnej viny sú rozličné:

Mladík, ktorý vyšiel z dobrej katolíckej rodiny, je vážnejšie obťažovaný vinou, ako mladík, ktorý v rodičovskom dome vídaval iba hriech a zohydľovanie svedomia.

Chlapec, ktorý nikdy nepoznal svojho otca a matku, si zaslúži osobitnej zhovievavosti, na ktorú nemá nárok ten, kto ich ešte má. Chovanec, ktorého príbuzní a súrodenci sú nie najlepšej povesti, je viac spútaný v konaní, ako ten, čo pochádza z dobrej, zachovalej rodiny.

Mladý vidiečan je podľa rázu svojej dediny sčasti neobratnejší a sčasti aj nevinnejší, ako chlapec z mesta. A čo máme povedať o rozličných prostrediach, ktorými prešli chlapci, ktorých vychovávame, pred vstupom do ústavu? Všetky ich ovplyvnili, tak v dobrom ako i v

zlom. Aj v chybách našich chlapcov možno nájsť ich stopy. Niet preto nijakého jednotného vzoru pre trestanie, ktorý by bolo možno uplatniť na každom jednotlivcovi bez rozdielu.

Nie previnenie trestáme, ale previnilca. Svätý vychovávateľ koná múdro a rozvážne, a všetkých vychovávateľov vyzýva, aby uskutočňovali pravidlo, spomedzi všetkých najťažšie:

Prv než dáte akýkoľvek trest, zvážte najprv veľkosť viny chovanca.

Veľkosť viny chovanca! Ó, Pane, kto ju vie správne zvážiť? A aká t'archa, dosť gniaviaca, i dosť spravodlivá ju správne vyváži? Sme v tomto ako by na vážkach, povedal Montaigne.

Kto chce trestom naprávať a polepšovať, musí sa vzorovať výlučne len podľa konania Božieho.

* * *

Aký druh trestu zvolit'?

Nasledujúca kapitola nám odhalí najvlastnejší náhľad svätého na spôsoby trestov, akých treba používať. Opakujeme znovu: svätý dobre pozná vychovávateľskú prácu, konal ju predsa cez 50 rokov. Preto nepohrda takým významným výchovným prostriedkom, akým je trest. Ale preniknutý zmysľaním kresťanského vychovávateľa stráni sa vtedy dvoch vecí: použiť trest bez ohľadu na to, akú ozvenu zanechá trest v srdci dieťaťa, ako zapôsobí na jeho otvorenosť, a siahat' ku trestom, ktoré sú síce viac na skrotenie zvieraťa, ako na podmanenie vôle slobodného človeka. Jeho nemeniteľný náhľad na vec je tento: dbajme, aby sme si nezatvorili srdce chovanca, lebo bez neho prestáva každé výchovné stvárňovanie. A aby sme si ho nezatvorili, usilujme sa postaviť si ho do svojich služieb v osudnej chvíli trestu.

Vidíme teda, že v tomto systéme kresťanskej výchovy človeka zachádza sa s chovancom ako s dospelým človekom v malých rozmeroch, schopným usudzovať, ako so srdcom schopným vycítiť, že niekomu zapríčiňuje utrpenie, ako s kresťanom, súcim porozumieť, že sa dopustil urážky Božej, a preto sám musí chcieť trest, ako odčinenie urážky.

Nie raz, ale tisíckrát odporúča svätý s plnou vážnosťou svojim spolupracovníkom vo výchove, aby dávali prednosť trestom, ktoré budujú na rozume a srdci chovanca. Dokladov k tomu je tak mnoho a sú také jasné a jednoznačné, že musíme spomedzi nich vyberať. Tu sú daktoré z nich:

Trest, ktorý dá vychovávateľ takýmto spôsobom, alebo mu ním pohrozí, nikdy nerozhnevá chovanca, lebo cíti vždy, že je v ňom vždy priateľské a preventívne upozornenie, ktoré vplýva na rozum chovanca a obyčajne sa tak získa jeho srdce, že chovanec sám uzná potrebu trestu a takmer si ho sám žiada.

Vychovávateľ nech sa usiluje získať si lásku chovancov, ak chce, aby sa ho báli. vtedy postačí za trest, keď chovancovi odoprieme blahosklonnosť...

Chovanci považujú za trest to, čo vychovávateľ za trest používa. Spozorovalo sa, že pri niektorých neláskavý pohľad viac účinkuje ako zaucho. Pochvala za dobrý skutok je už veľkou odmenou a pokarhanie za nedbalosť je už veľkým trestom.

Jedným z najúčinnejších spôsobov pokarhania je chladný, prísny alebo zarmútený

pohľad vychovávateľa, ktorý tak dá pocítiť chovancovi, čo by bol tento i málo vnímavý, že stráca svoju blahosklonnosť, a tým vzbudí v ňom lútosť.

Trest je neúčinný dovtedy, kým chovanec sám neuzná jeho potrebu a oprávnenosť.

Je potrebné veľa rozvahy a trpezlivosti, kým chovanec z hľadiska rozumu a viery spozná, že pochybil.

Všetky tieto smernice by bolo možné zhrnúť do jednej: Získajte si lásku chovancov, a potom najťažším trestom pre nich bude odňatie tejto priateľskej blízkosti, na ktorej si toľko zakladajú.

Vo svojej vychovávateľskej činnosti používal svätý vo väčšine prípadov - nehovoríme vždy - takýchto druhov trestov. Nech nám to dosvedčia tri udalosti zo skutočného života, zvolené spomedzi tisícich iných.

Raz v noci počul istý chovanec vzdychať a nariekať spolužiaka, čo spal vedľa.

- Čo ti je? spýtal sa ho.

- Don Bosco sa dnes na mňa pozrel...

- Nuž a čo je na tom? Veď aj na mňa sa pozrel.

- Áno, ale keby si vedel, ako.

Na budúci deň, keď sa stretol chovanec s donom Boscom, spýtal sa ho:

- Čo sa stalo s tým...

- Oj, veď to on sám najlepšie vie, odpovedal don Bosco, ktorý jediným pohľadom vedeli zbudíť také výčitky svedomia.

Istého večera - bolo to po návrate z prázdnin - nevedeli sa chlapci oratória utíšiť a nechať povedať dona Bosca obvyklé večerné slovko po modlitbách. Don Bosco čakal minútu, dve, ale šepot neprestával. Vtedy povedal chlapcom krátko a úsečne iba tieto slová:

- Dnes nie som s vami spokojný. Chodte spať, dnes vám nepoviem nič.

Od toho dňa nebolo nikdy potrebné používať malého zvončeka, ktorým obvykle vyzýval svojich mladých poslucháčov k pozornosti a mlčaniu.

Istý životopisec dona Bosca rozpráva:

Prišiel som istého rána odslúžiť svätú omšu do chudobného kostolíka na talianskych úbočiach Álp. V sakristii ma oslovil posluhujúci kostolník, zhrbený drobný starček, veľmi slušne oblečený s výzorom a postavou umelca. Iba tak znenazdania mi povie:

- Ráčte vedieť, poznal som ho veľmi dobre.

- Koho?

- Nuž dona Bosca. Bol som vychovaný od neho.

- V ktorých rokoch to bolo?

- V rokoch 1870-1876. Bol vtedy ešte celkom svieži a pri plnom zdraví.

- A aké spomienky vám ostali na neho, drahý môj pane?

Starček sa na chvíľu zamyslel a uvažoval dosť dlho prehŕňajúc sa vo svojej pamäti. Potom mi znovu povie:

- Zvlášť dve veci si pamätám: bol vždy veselý a nikdy nás netrestal.

- Oj, to je nemožné. Veď aj vy ste z času na čas museli vyviest' nejaké huncútstva.

- Áno, ani my sme neboli svätými. Ale on nás vždy karhal celkom osobitným spôsobom.

- Aký to bol?

- Jednoduchý, ale veľmi účinný. Zavolať si nás ku sebe - a už byť zavolaný k donovi Boscovi, keď človek mal niečo na svedomí, bolo pravým utrpením. Potom nás privítal láskavým úsmevom, zahľad sa nám do očí a povedal:

- Ty celkom iste nemiluješ dona Bosca.

- To nemôžete tvrdiť, drahý don Bosco.

- Ba áno, je tak, ako hovorím.

- Nie, naozaj nie, uisťujem vás...

- Nemiluješ ho, lebo keby si ho naozaj mal rád, nebol by si sa dopustil tejto chyby...

To stačilo. Pokarhal nás tým, polepšil, zarmútil i pozmenil od základu. Oj, don Bosco, don Bosco.

A oči starca sa zaliali slzami pri spomienke na tie nevinné roky.

* * *

Dúfame, že v závere našej skromnej knižočky si dôsledne pohovoríme a rozriešime všetky námietky, ktoré môže vzbudiť takéto počínanie. Teraz iba zakončíme výklad o tomto spôsobe trestania posledným odporúčaním svätého, ktoré bude zároveň jedným z hlavných rysov celej jeho pedagogiky.

Keď sa previnilec, presvedčený rečou rozumu, srdca a viery o svojej vine, skloní pod ťarchou trestu, vtedy mu bez váhania odpustite. Obnovte čím skôr priateľský pomer, ktorý chovanec toľko potrebuje.

Dajte mu pocítiť celým vašim počínaním, že ste celkom zabudli na to, čo bolo a že odteraz má previnilec, ako kajúcnik po odchode zo spovednice, kráčať iba v ústrety lepšej budúcnosti. Celkom tak, ako pružná špongia. Vyrovnajte všetko rýchlo a dokonale. Po treste sa stretnú vychovateľ a chovanec, predstavený a poddaný, otec a syn tak, ako pred trestom: plní vzájomnej lásky a otvorenosti.

Počujte slová, ktoré vám dáva svätý vychovateľ ako posledné odporúčanie:

Predstavený má byť otcom, lekárom, sudcom, ale pritom vždy ochotný zničiť nedostatky a odpúšťať.

Každý predstavený musí mať dve vlastnosti: musí byť pomalý v trestaní a rýchly v odpúšťaní.

Keď chlapec ľutuje svoje previnenie, odpustite mu čím skôr, najmä ak ide o priestupok, ktorý sa vás týka. Odpustite mu zo srdca a zabudnite na všetko. Znášajte nedostatky, naprávajte ich, ale vždy na ne ochotne zabudnite. Nech nikto nehovorí chovancovi, ktorý vzdoroval alebo bol neúctivý: Len počkaj, veď ti to odplatím...! Takto nerozpráva kresťan. - Netrestajte nikdy celú triedu alebo spálňu spoločne. Hľadajte pôvodcov neporiadku a ak treba, vzdialte ich, ale nezachádzajte rovnako s vinnými a nevinnými, aby tak všetci nevinní netrpeli za niekoľkých previnilcov.

Cez istú zimu, ktorá bola neobyčajne tuhá, napadlo na dvore toľko snehu, že si chovanci bez námahy mohli vystaviť na dvore dva veľké násypy. Z nich jeden patrilo chovancovi, ktorí študovali, druhý remeselníkom. Okolo oboch snehových pevností sa utvorili bojujúce šiky, ktoré "strieľali" na seba snehovými guľami. No ktorejsi noci niektorí chovanci z tábora študentov zručali do základu pevností učňov. Ráno bolo počuť medzi učňami len jeden pokrik - pomstiť zbabelosť! V okamihu vybudovali novú pevnosť, a zostavili plán na jej obranu. Cez celý deň sa išli obe strany navzájom prebodnúť vyzývavými pohľadmi: iskra

tlela pod popolom. Požiar vyšľahol na budúci deň, ráno. Na daný signál sa vyrútili učni, vyzbrojení palicami na pevnosť študentov. Nálada bola taká ohnivá, že by o chvíľu bola vznikla ozajstná bitka. Dozerajúci predstavení sa vrhli medzi rozvadených a usilovali sa ich utíšiť, ale nadarmo. Odvážlivci v bojovnom oduševnení už nepočúvali nikoho. Bolo treba zazvoniť, skrátiť prestávku a tak spútať nedisciplinovaných bojovníkov.

Len čo odišli chovanci do študovne a do dielni, predstavení sa ponáhľali zrútiť oba násypy a odstrániť tak príčinu zla. Potom sa spoločne pobrali k donovi Boscovi, poradiť sa o nejakom výstražnom treste.

Dona Bosca to, pravda, zarmútilo, lebo nič sa mu tak neprotivilo, ako neposlušnosť. Ale keď k poludniu v obvyklej hodine zostupoval do jedálne, sa stretol s delegátmi oboch bojujúcich stránok. Všetci sa zamysleli nad vecou, uznali svoje pochybenie, a cestou svojich vyslancov prosili o odpustenie s príslubom, že sa to nikdy viac nestane. Svätý ich pokojne vypočul a odmlčal sa na chvíľu. Ktorýsi predstavený pri ňom naliehal, aby sa trest previedol. No don Bosco mienil ináč. "Veď prosia o odpustenie," povedal. A obrátil sa k previnilcom so slovami: Keďže sami uznávate svoje previnenie, som ochotný vám odpustiť. Ale teraz pri jedle všetci zachováte mlčanie.

To bol celý trest, ktorý stihol nezbedníkov.

(Mladíkom treba veľa vecí prepáčiť. Ináč ich obťažíte bremenom nad ich sily a znechutíte ich. Sťažujete sa, že klamú. Môžbyť je to preto, že im nič neviete prepáčiť. - ctih. Mons. Colin)

Kto je milosrdný, kto má veľké a súciteľné srdce, učí, vedie, a vychováva tak, ako starostlivý pastier svoje stáda.

Svätý vychovávateľ veľmi dobre poznal úspechy najlepšieho spomedzi pastierov, preto kedykoľvek mal potrestať chovanca, rozpamätal sa, ako nás trestá Boh a vtedy vždy ukázal šírku svojho milosrdenstva a súcitu.

* * *

Súhra štyroch základných cností

opatrnosť, láska, spravodlivosť, miernosť

Trest je vec taká vážna a spolu taká zodpovedná, že je potrebná súhra všetkých štyroch základných kresťanských cností, aby sme ním dosiahli cieľ: vnútornú nápravu chovanca. Ani jedna nesmie chýbať. Niektorým sa to bude zdať prehnaným. Nuž nech len sledujú nasledujúci krátky rozbor. Ten ich presvedčí, že ak len jedna z týchto štyroch duchovných síl chýba, je nebezpečenstvo, že trest nebude tým, čím má byť, že nesplní svoje poslanie, ba azda dosiahneme ním pravý opak.

* * *

Kresťanská opatrnosť je definovaná takto: najsprávnejšia voľba prostriedkov k dosiahnutiu určeného cieľa. Vo výchove je týmto cieľom - ako ho veľmi jasne určil pápež Pius XI. v encyklike o výchove - spolupráca s milosťou na formovaní opravdivého a dokonalého kresťana, t.j. na vytváraní samého Krista v ľuďoch, znovuzrodených krstom. Koľko vlôh a vlastností potrebujeme, aby sme bezpečne dosiahli tento cieľ! A všetky tieto vlohy vedie a sprevádza kresťanská opatrnosť.

Pri trestaní pomáha cnosť opatrnosti vyhnúť sa:

- slepej nerozvážnosti, ktorá nechce dbať na skúsenosť iných alebo vlastnú,
- bezmyšlienkovitosti, ktorá nikdy neuváži nad následkami trestu,
- prepiatosti, ktorá zveličuje v miere zaslúženého trestu - a zasa chráni i od povrchnej nedbalosti, ktorá by všetko nechala ísť svojou cestou, nikdy nechcela zas siahnuť zo slabosti alebo z lásky k pokoju,
- od nestálosti a vrtochov, ktoré raz vedú k zákroku, inokedy nie,
- od ľudskej vypočítavosti, ktorá privádza k trestu z osobných záujmov, protiviacich sa nadprirodzenému poslaniu trestu.

Pri blahorečení dona Bosca zaznamenal jeden zo svedkov, že táto cnosť žiarila na ňom v neobyčajnom lesku. Povedal:

Najobozretnejšia múdrosť prenikala každé jeho podujatie. Ak nebolo takmer nikdy potrebné v jeho veľkom ústave so žiaľom zisťovať neporiadky a previnenia, ktoré sa často vyskytujú inde, bolo to práve zásluhou tejto cnosti. Jeho príklad a ustavičný dozor udržiavali poriadok a disciplínu medzi toľkým množstvom mladíkov najrozličnejších pováh. Vo všetkom sa riadil podľa pravidiel dokonalej spravodlivosti.

* * *

Kresťanskú silu veľmi výstižne definoval sv. Augustín: "Amor omnia propter Deum perferens" - láska znesie a podujme sa na všetko pre Boha

Vo chvíli trestu udržiava táto cnosť vychovávateľa v ustavičnom sebaovládaní, uchováva mu prívetivú vlídnosť v reči a v skutkoch, radí mu čakať vždy n a priaznivú chvíľu pre trest, upevňuje jeho vôľu v boji proti zlu a udržiava v ňom vytrvalé úsilie o konštruktívne výchovné pôsobenie. Nedovolí, aby sa jeho srdce ubilo znechutením pri neúspechoch, ba naopak dáva mu všetko zniest' od chovanca, s pohľadom upretým k vytýčenému cieľu.

O svätom Jánovi Boscovi mohol jeho dôverník dosvedčiť:

Viac ako tridsať rokov som s ním žil v najužšej blízkosti a vždy som musel obdivovať jeho silu, sebaovládanie a miernosť, ak som nevidel u nikoho iného.

Dve udalosti, zvolené spomedzi mnohých iných nám dosvedčia, že sa nechcel zmieriť, keď to bolo treba, ani s priestupkom, ani s previnilcami.

Každoročne okolo sviatku sv. Cecílie, patrónky spevu a hudby mal don Bosco v obyčaji dopriať svojim hudobníkom dlhšiu vychádzku spojenú s nejakým pohostením. No roku 1859 uznal za lepšie vychádzku nepovolit'. Kapela ústavu ukázala totiž pri viacerých príležitostiach zjavne svoju nedisciplinovanosť. A pre dona Bosca boli pravidlá vecou posvätnou. Nezbožňoval ich prepiato, ale dôsledne dbal o ich zachovávanie.

Mladíci vopred vybadali chystaný zákrok a uzhodli sa, že vychádzku musia mať stoj, čo stoj. Aby sa im don Bosco nejako nepostavil do cesty, zamýšľali urobiť si ju o mesiac skôr, ku koncu októbra. Vyberú si vraj niektorú nedeľu, zájdu niekde na hostinu, veselo a hlučne sa pobavia na vrškoch neďaleko mesta, potom sa pekne vrátia domov.

Podujatie bolo opovážlivé. Išlo tu o svojrázny prejav neposlušnosti. Opustiť ústav bez dozoru, zostať vonku takmer celý deň, míňať neužitočne peniaze, ktoré pravidlá zakazovali mať u seba, vystaviť sa nejednému nebezpečenstvu pre mravnosť - bol v tom celý súhrn chýb, prezrádzajúcich v značnej miere zlobu srdca.

V skupine hudobníkov bolo niekoľko odbojných jednotlivcov, ktorí podnecovali odboj. Aby teraz zlákali tých, čo ešte váhali, nahovorili im, že don Bosco len pochváli ich podnikavosť, ktorú by ani inokedy nevedel potrestať.

Niekoľko hodín pred odchodom hudobníkov ktorísi z nich, znepokojovaný výčitkami svedomia, všetko vyzradil. Don Bosco bol trpezlivý a nepovažoval za vhodné zakročiť hneď. Dovolil svojim chlapcom odísť na dohodnutú sviatočnú hostinu, ale oznámil im, že si žiada, aby sa vrátili domov hneď, ako sa skončí obed. No s pohostených iba ôsmi splnili jeho rozkaz. Ostatní chodili po meste celé popoludnie a keď prišiel večer, zišli sa znovu pri sviatočnom stole. Domov sa vrátili krátko pred polnocou, takmer úplne opití.

Trest bol výstražný. Hudobňu zatvorili, kapela bola rozpustená a všetci previnilci okrem spomínaných ôsmych, čo zavčasu oľutovali priestupok, boli prepustení z ústavu alebo preložený zo štúdia na remeslo.

Inokedy sa zas ústavom rozniesla vlna nespokojnosti, ktorú zavinil sčasti istý predstavený svojou prepiatou prísnosťou. Svätý sám musel zasiahnuť, aby uspokojil mysle a obrátil autoritu. Už sa nazdával, že je všetko v poriadku, keď tu ktorísi mladík, jeden z najstarších, podľahol starej chorobe a bol preto potrestaný vzdialením z jedálne. V takomto zahanbujúcom postavení našiel ho istý klerik z dozerajúcich, ku ktorému mal previnilec osobitný vzťah, a dal mu tajne priniesť jedlo, a to ešte celkom prvotriedne. Vec sa hneď rozniesla po ústave a rozprávali o tom aj pri stole pred donom Boscom.

Don Bosco mlčal. No nie dlho. Na večernom slovku verejne pokarhal tento priestupok a oznámil, že previnilec zajtra odíde z ústavu.

Niektorí predstavení, rozhorčení na neúprosnú tvrdosť dona Bosca, mu oznámili vtedy, že odídu spolu s ním. No svätý odpovedal ich zástupcom takto: Nie ja, ale vy ste vylúčili chovanca z ústavu. Ja som ho chcel len ľahko potrestať, ale vy ste ma prinútili k tvrdému úderu tým, že ste ho verejne obhajovali. Nemôžem dopustiť, aby sa oslabil úcta k autorite.

* * *

Spravodlivosť má svoju klasickú definíciu:

Cuique suum. - cnosť, ktorá dáva každému, čo mu právom patrí.

Na čo si môže oprávnene nárokovať mladík, ktorého ideme potrestať?

Na úctu k svojej osobe, posvätenej krstnou vodou. Na ňu neslobodno ísť násilím, ani znižovať ju zahanbujúcim trestom.

Na spravodlivé zaobchádzanie - bez akýchkoľvek ohľadov na osoby.

Na plné prežívanie svojej mladosti. Mladosť je ako rozrastajúca sa rastlinka, je dovolené okyptiť ju iba o plané výhonky.

A konečne na spravodlivé vymedzenie veľkosti trestu, primerane k veľkosti viny a osobného previnenia, na trest milosrdný a rýchlo zahladený.

>>>

Štvrtá zo základných kresťanských cností má tiež čo povedať i v čom udávať smer pri niektorých príležitostiach. Táto cnosť je uzdou: ovláda a krotí všetky vášne. Zvlášť tri z nich mohli by veľmi ľahko vybušiť vo chvíli trestu a zapríčiniť nesprávny rozsudok o veľkosti trestu:

- hnev, ktorý vždy celkom iste privádza k prepiatostiam v každom ohľade,
 - namyslenosť a prílišné sebavedomie, vyžadujúce prevedenie trestu "usque ad novissimum quadrantem", pýcha, čo udržuje v hneve a nechce odpúšťať,
 - prílišná vychovávateľská pedantnosť, čo nič nechce prepáčiť, nad ničím privrieť oko.
- Summum jus, summa injuria: všetko vyžadovať znamená dopúšťať sa osudnej

nespravodlivosti.

Istý salezián zapríčinil donovi Boscovi utrpenie a starosti celým radom nedôstojných výčinov. Celú noc premýšľal don Bosco o liste, ktorým ho chcel pokarhať. Ráno si sadol k stolu a chcel ho napísať. Ale povedal si: "Nie, teraz nie je na to vhodná chvíľa. Cítim, že vo mne vrie ešte hnev." Niekoľkokrát cez deň vzal pero do ruky, ale vždy sa vzdal svojho úmyslu so slovami: "Nie som ešte celkom spokojný." Prišiel večer a list bol ešte prázdny. No predsa dosiahol, čo chcel. Previnilec sa napravil. Príliš tvrdé a rozhorčené slovo by ho bolo azda len hlbšie zaborilo do chyby.

* * *

Po týchto úvahách sa zjaví znovu superiorita tejto pedagogiky, obdivovaná teraz z nového hľadiska. Táto pedagogika, ak má ostať integrálnou, musí zdokonaľiť súčasne vychovávateľa i chovanca. Pri trestaní ňou dosiahneme, že sa mladík poddá a skloní dobrovoľne, lebo predtým sa vychovávateľ stal rozvážnym, pevným, spravodlivým a ohľaduplným.

* * *

Niekoľko stránok zo živej pedagogiky

Živé vzory majú osobitnú pôsobnosť, tvrdí Corneillov Cid. A má veľa pravdy. Pekná je teória, ale nič tak nepoučí a nepresvedčí, ako živá skutočnosť. Ani sv. Ján Bosco nezmýšľal ináč - on, ktorý sa vždy bránil proti povesti doktrinára, a učil svojich synov najradšej v škole živého príkladu.

Keď jeho synovia mali odísť od neho a pýtali si niekoľko smerníc pre prácu, odpovedal: "Robte tak, ako ste videli robiť dona Bosca." A keď si niektorý jeho rehoľník nevedel sám poradiť v nejakom vážnom prípade, prišiel mu na pomoc a prakticky rozriešil vec a zakončil s úsmevom: "Vidíš teraz, ako treba robiť."

Počúvali sme doteraz veľkého vychovávateľa, ako nám podrobne vysvetľoval svoje pravidlá pre trestanie mladíkov. Zadávejme sa teraz na neho, ako sám koná, ako sám uskutočňuje tieto spôsoby. Budeme pritom počúvať niektorých jeho synov, ktorých výpovede pozbieral don Lemoyne, prvý životopisec svätého v štvrtom zväzku svojich životopisných záznamov.

* * *

Jeho dávny odchovanec, don Savio, hovorí:

Don Bosco vedel tak opanovať svoju ohnivú povahu, že ho považovali za ľahostajného flegmatika. A predsa je celkom isté, že to bolo práve naopak. Voči svojim synom bol taký zhovievavý, že im prepáčil všetky ich drobné rozmarny, ak len neišlo o česť Božiu a o spásu ich duše. Mal bezpochyby aj zásadu, že sa treba usilovať vyhnúť sa trestaniu. Keď si to však chovanec zaslúžil, potrestal ho, ale vždy v pravom čase a na pravom mieste. Vo svojich spôsoboch trestania uplatňoval vo vynikajúcej miere cnosť spravodlivosti. Avšak i svoju horlivosť miernil prívetivosťou a láskou. Trest mal u neho iba druhoradé miesto, keď už bol vyčerpal všetky iné prostriedky. Nikto ho nevidel vzrušeného, keď karhal chovanca, lebo,

ako sám hovorieval, "non in commotione Dominus". A karhal vždy osamote.

Iný jeho chovanec z prvých čias, don Buzzetti rozpráva:

Nepamätám sa, že by bol niekedy potrestal nespravodlivo niekoho z nás. Keď trestal, Vždy sme museli sami uznať, že má na to oprávnené dôvody.

Prvý trest, ktorý dával, bol v tom, že úmyselne sa ukázal chladným a zdržanlivým voči chovancom, ktorí sa previnili, ktorí v niečom prestúpili pravidlá. Takýmto nepoddajným chovancom odoprel všetky prejavy blahosklonnosti. Tváril sa, ako by ich ani nevidel, nedovolil im pobožkať mu ruku po večerných modlitbách, ako je to vo zvyku v Taliansku, ba ani len neodpovedal na ich srdečné pozdravenie. Niektorých, čo boli schopní porozumieť reči srdca, spýtal sa: Prečo ma zarmucuješ touto vecou?

Keď nik iný nevedel o chybe, vtedy len sám previnilec mohol zisťovať zmenu v chovaní.

Tohto trestu sa chovanci natoľko obávali, že ich bolo vidieť hlasne nariekať, keď sa im ho dostalo. Preto aj sám svätý vychovávateľ musel byť veľmi obozretný pri používaní podobného trestu, aby nepotrestal prepriato chybu, ktorá bola spáchaná iba z ľahkomyselnosti a bezmyšlienkovitosti. A ešte viac musel bdieť nad sebou, aby pre zábudlivosť alebo nepozornosť neodoprel prejavy tejto priateľskej blízkosti dobrým chovancom, ktorí by sa boli chceli celí znepokojení dozvedieť, čím zarmútili dobrého otca.

Tí, čo si zaslúžili túto úmyselnú chladnosť, polepšili sa obyčajne veľmi rýchlo. Vtedy, len čo urobili žiadanú nápravu, svätý im hneď odpustil a vrátil vonkajšie znaky priateľstva. Hlbokú vnútornú lásku svojho vychovávateľa chlapci nikdy nestratili. Ved' či to nebola práve táto láska, čo mu kázala takto robiť, aby dosiahol ich vážnej nápravy?

No ak sa chlapec ukázal nevnímovým pre tento spôsob trestov, ak zotrval vo svojej chybe, vtedy sa svätý nepoddal a prikročil k potrestaniu. Trest bol malý, ak bol taký aj priestupok, bol tajný, ak previnenie nik nespozoroval. Veľmi zriedka bol trest ťažký a verejný. V takomto prípade netrestal sám, ale ponechal to iným, aby sám mal možnosť zmierniť ho, keď previnilec začne ľutovať, a aby vždy mal prístup do krehkého srdca.

Vždy zakazoval biť chlapcov, odoprieť im značnú časť pokrmu, trestať ich spôsobmi ponížujúcimi a roztrpčujúcimi, zahrnúť ich pri karhaní nespravodlivými a potupnými prezývkami. Nikdy neponížujte previnilca, hovorieval neprestajne, ale usilujte sa, aby sa sám ponížil.

Mal tiež v obyčaji odporúčať tým, čo dozerali a vyučovali, aby obžalobu pred chovancom predniesli, iba ako vec, ktorú boli počuli, aby dali previnilcovi možnosť brániť sa a tak obojstranne vypočuli obžalobu. Potom nech prikročia k určeniu veľkosti trestu.

Aj v jeho ústave, ako v iných výchovných ústavoch, bolo najťažšie zaistiť dozor v jedálni. Vtedy odporúčal dozeraujúcim, ktorí boli prinútení trestať, túto stupnicu trestov:

Nechať najprv previnilca stojačky jesť. Potom, ak znovu upadne, pripustiť ho až neskôr do jedálne. A nakoniec ak by ani toto nepostačilo, určiť mu miesto na osobitnom stole uprostred jedálne. Pozbavenie jedla, ako napr. zákuskov a ovocia, malo prísť až na poslednom mieste. A ešte i vtedy radil, dať previnilcovi jedlo a pošepkať mu pritom nepozorne, aby sa ho sám zriekol. Svätý tvrdí, že previnilci vo väčšine prípadov tak urobia, nakoľko zapôsobí na nich táto jemnosť vychovávateľa, ktorá ich ušetrí od zahanbenia a zlého mena u spolužiakov.

Hoci bolo srdce svätého preniknuté milosrdenstvom, predsa vždy sa ukázal neúprosný, keď išlo o zlorečenie, v tom čase veľmi rozšírené. Nie zriedka ho bolo počuť i z úst mladíkov a detí. Jeho vynikajúci žiak, ktorý neskôr po tridsiatich rokoch misionárskych prác

umrel ako kardinál - bol to kardinál Cagliero rozpráva:

Istého večera sa stalo v oratóriu, že sa akýsi mladík bezočivo postavil pred dona Bosca a úmyselne pred ním škaredo zakliat. Prv než sa don Bosco stačil opanovať, odvetila jeho urazená horlivosť niekoľkými chlapčenskými zauchami. Potrestanie zakončil týmito slovami: Pamätaj, že nikdy nemáš zneuctovať meno Božie, lebo trest, ktorý ti on dá bude hroznejší ako tento.

Nepamätám, dosvedčuje slávny misionár, žeby bol aj inokedy poučoval a presviedčal takýmito prostriedkami.

Svojmu nenahraditeľnému donovi Ruovi vyznal raz večer: "Aj v spovednici, keď počujem, že sa niekto vyznáva z kliatia, cítim, ako by ma ranil do srdca a sily ma vtedy opúšťajú". K dôvernému vyznaniu don Rua pripomína: "Videl som ho cez viac ako tridsať rokov pestovať v podivuhodnej miere čnosť duševnej sily a miernosti, a nikdy som nepozoroval, žeby sa nechal ovládať hnevom.

* * *

Pozbierané svedectvá o spôsoboch trestania hovorili o trestoch, ktoré udeľoval jednotlivcom. Ako však postupoval, keď sa previnila celá skupina? Takto.

Vypočul pozorne sťažnosti dozerajúcich predstavených, pospytoval sa ich o neprístojnostiach, na ktoré si sťažovali, potom všetkým odporúčal, aby ďalej nevyšetrovali priestupky, a vo všeobecnosti odrádzal ich od hromadného trestu, aby tak neroztrpčili nevinných, ktorí sa akiste nachodia v skupine previnilcov. Sám spravidla vtedy nezakročoval. Keď však uznal za potrebné zasiahnuť, bol jeho postup znovu ten istý: prejavil skupine previnilcov svoju nespokojnosť, odoprel im vonkajšie prejavy priazne, choval sa k nim tak, akoby ich ani nebolo. Vo väčšine prípadov toto stačilo, aby sa všetko dalo znovu do poriadku. Natiaľ sa stal úsmev svätého prepotrebnou požiadavkou pre srdcia mladíkov.

Niekedy prijal riaditeľ jeho ústavu za chovancov mladíkov už skazených, ktorých mysle boli už deformované mylnými zásadami, mladíkov, ktorí nechceli zničiť nijaké puto podriadenosti, lenivých, bez sklonu k nábožnosti, slovom, jednotlivcov vrcholne nebezpečných. Pri takýchto chovancoch používal nasledujúce spôsoby, ktoré potom neprestajne odporúčal predstaveným svojich početných ústavov. Prepustíme chovanca až vtedy, keď sme mali s ním trpezlivosť až do posledných medzí, keď sme už úplne vyčerpali všetky iné prostriedky. Ktoré sú to? Usilujme sa vzdialiť týchto jedincov od mladých, nevinných chovancov, a taktiež od tých, ktorí majú podobné sklony a chůtky. Nech ich obklúčia priatelia bezpeční a úprimní. A konečne upozorňujeme a napomínáme ich neprestajne, pred priestupkom i po ňom, upozorňujeme bez obavy, že sa staneme nudnými. Slová, ktoré svätý neprestajne opakoval svojim synom, čo si sťažovali na chovancov, jeho obľúbené heslo, ktoré mal vždy na perách, bolo: "Napomínajte, upozorňujte bez prestania. Ak je to potrebné, robte to každodenne, ba aj viackrát denne. Buďte otcovskí pri karhaní, ale pevní a neústupní pri dodržiavaní pravidiel."

Takýmto postupom dosiahol, že títo nebezpeční jednotlivci zmenili svoje chovanie alebo sa vzdialili sami bez najmenšieho pocitu hnevu a roztrpčenia. Svätý veľmi dbal na to, aby sa rozišli ako priatelia. Uvažoval takto: neskôr sa rozpamätajú na láskavosť, s akou sa tu s nimi zaobchádzalo a vo chvíľach triezvej úvahy alebo v životných skúškach privedie ich táto rozpomienka k výčitkám svedomia, k pokániu, alebo i k obráteniu. Keby sme však boli s nimi zaobchádzali s prepiatou prísnosťou, vylúčili ich bez milosrdenstva, a neskúsili prv

všetky iné prostriedky, bola by sa v ich duši zahniezdila utajovaná nenávisť, ktorá by ich bola azda natrvalo upevnila v zlom, najmä ak by sa bol prudký predstavený v spomínaných chvíľach dal ovládať hnevom a zakaždým bezohľadne trestal.

Keď niektorí starší chovanci boli viac krát upozornení, aby rozpustili podozrivé skupinky a sprotivili sa to urobiť, vtedy použil svätý iného prostriedku: Zavolať si ich do svojej izby a po polhodine čakania v predizbe, príhodnej k rozmýšľaniu, vpustil ich a rozprával im takto:

Či som vás už viackrát neupozornil, aby ste zmenili svoje správanie? Rozprávali mi o vás veci zjavne zlé, o vašom správaní, ktoré sa protiví disciplíne. Je to naozaj tak? Mám tomu uveriť? Prečo ma chcete donútiť k skutku, ktorý by som musel vykonať proti svojej vôli? Prečo mi nechcete pomáhať spasť vaše duše? Poslúchnite ma raz a natrvalo: zanechajte tie priateľstvá a nemiestne rozhovory. Prosím vás, urobte mi túto radosť. Je to posledný raz, čo vás napomínam. Ak sa nechcete polepšiť, odíďte z ústavu prv, než by som vás musel sám so žiaľom prepustiť, lebo ak spozorujem, že kráčate aj ďalej po zlej ceste, nebudem váhať ani minútu. Budete potom nariekať, ale už bude neskoro.

Niekedy použil aj prísnejších výrazov, zasiahol ráznejšie. No takmer vždy dosiahol svojho cieľa: previnilci sa polepšili.

* * *

Ak na nešťastie vkĺzla medzi jeho chovancov chorá ovca, vtedy sa duša dona Bosca zapálila svätou horlivosťou. On, ktorý zostával pokojný a usmievavý pri hmotných nehodách a ťažkých finančných starostiach, klesal vtedy celkom zronený pod ťarchou tohto kríža. "Ach, aká nehoda, vzdychal vtedy, aké nešťastie. Koľko som sa namodlil, len aby ma nestihlo toľké nešťastie. No trpezlivosť. Nech sa stane vôľa Božia" A po tomto povzdychu previedol, čo toľkokrát slúbil pred svojimi chovancami urobiť v podobných prípadoch. Hovorieval im: "Viete, že don Bosco je dobrák, ak nechcete, aby sa stal tvrdým, nedávajte pohoršenie.

A naozaj, len čo sa bezpečne zistilo zlo, ktoré zavinila chorá ovca, bez milosrdenstva ju vzdialil i so všetkými jej spoločníkmi.

Niekedy však z veľmi vážnych dôvodov musel upustiť od tohoto zákroku. V takom prípade napomenul chlapca, alebo mladíka, ktorý šíril nákazu, ale iba raz, potom ich zveril pod starostlivý dozor a vzdialil ich od ich obetí. Ak znovu upadli, neúprosne previedol trest, ktorý bol slúbil.

dozvedel sa raz, že istý mladík, jeden z najnadanejších, mal u seba zakázanú knihu. Pokarhal ho a rozkázal mu ju odovzdať spolu s inými. No o krátky čas ho znovu prichytili pri čítaní zlej knihy. Mladík hneď musel odísť z ústavu.

Voči obetiam týchto chovancov, ktorí zohyzďovali duše spolužiakov, choval sa s celkom osobitným súcitom. Bol presvedčený, že ak ich pošle z ústavu do rodiny, nezachráni ich duše. Mladíci budú vystavení nebezpečenstvu stratiť vieru a azda raz zle skončia. Usiloval sa tiež zotrieť v nich dušiach zhubné účinky zlého príkladu a priviesť týchto chovancov na dobrú cestu. Ak sa mu to nepodarilo, rozlúčil sa s nimi, ale priateľsky a srdečne. Hovorieval: "Nesmieme váhať odstrániť z koša jedno zhnité jablčko, ktoré by mohlo nakaziť všetky ostatné."

Don Murialdo, dôverný priateľ dona Bosca, ktorý tiež chcel založiť spoločnosť pre výchovu, sa ho raz spýtal:

"Podľa akej zásady sa správate, keď sa stretnete s ťažkým priestupkom proti mravnosti?"

Svätý odpovedal: V takom prípade si zavolám previnilca, vyjadrím mu svoju ľútosť nad tým, že musím rozprávať o veciach, ktoré svätý Pavol káže ani nespomínať medzi kresťanmi. Potom ho presvedčím o vážnosti a zlobe jeho previnenia. Ak ma povinná láska k ostatným mojim chovancom prinúti prepustiť ho, urobím to čo najjemnejšie, ale nedám mu nijaký trest, aby som sa vyhol ešte väčšiemu zlu, napr. rozhovorom medzi chovancami, ktorí by si chceli vysvetliť príčinu trestu.

No prv než sa vzdialil, nerozvážny previnilec, povedal mu don Bosco, s námahou zadŕžajúc slzy, slovko na rozlúčku: "Pamätaj, že máš iba jednu dušu. Ak tú zachrániš, všetko si zachránil, ak ju stratíš, všetko si stratil."

A slávny kardinál Cagliero, jeden z jeho prvých chovancov, poznamenal: "Všetci chovanci, ktorých musel z tvrdej nutnosti prepustiť, mu neprestávali i napriek najťažším priestupkom prejavovať lásku a vďačnosť, akú prejavujeme iba najnežnejším otcom a najdrahším dobrodincom.

Kapitola na záver

- Ak sme teda správne porozumeli vášmu systému, vy v skutočnosti odstraňujete používanie trestov - takto si povrávajú tí naši čitatelia, čo pre svoje osobné sklony alebo z tradície zostávajú prívržencami represívnej metódy.

(Represívna metóda vo výchove je tá, čo dosahuje zachovávanie predpisov a pravidiel pomocou súboru trestov, ktoré uplatňuje automaticky, bez ohľadu na osoby. Trestá predstavený, ktorého celý vzhlad má vzbudzovať strach a úctu.)

- Nie, nijako nie.

- Ba áno, áno. Všetky tie vyhýbavé váhania, neochota, odkladanie, storaké výhrady, všetky tie nekonečné podmienky, ktoré kladiete pri udeľovaní aj toho najnepatrnejšieho trestu, tie úzkostlivé obavy o toto i tamto, zničia v dôsledku u vychovávateľa vôľu trestať. Veľa úvahy zabíja činnosť. A tak isto primného otáznikov, primného "Kto vie, či.." zadržia ruku trestajúceho.

Koľký omyl! Svätý vychovávateľ, pravda, napísal:

- Takmer 40 rokov pracujem medzi mládežou a nepamätám sa, že by som bol použil spomenuté tresty. No predsa s pomocou Božou som dosiahol nielen to, čo si vyžadovala povinnosť, ale i to, čo bolo mojím želaním, a to aj pri chlapcoch, o ktorých sa myslelo, že už niet nádeje na úspech.

V tomto bol však iba celkový úsudok o celom jeho vychovávateľskom pôsobení. V skutočnosti trestal, a to prísne a vo veľmi mnohých prípadoch. Ibaže...

- Ráčte len dávať pozor, znovu mu idete vypočítavať ten váš dlhý rad podmienok, ktoré treba splniť, ak...

- Mýlite sa. Chcem vám iba znovu pripomenúť, raz a naposledy, dva ohľady, ktoré prenikali jeho počínanie pri trestaní:

*** K trestu prikróčime až vtedy, keď sme použili všetkých iných prostriedkov.

*** Trest musí byť výchovným činiteľom. Ak ním nemá byť, nepoužívam ho.

Tieto zásady položil sv. Ján Bosco ak predpoklady, proti ktorým nemožno nič namietat'.

Ak totiž milujúcim podľa slov sv. Pavla všetko slúži k dobrému, ešte i hriechy - ako k tomu poznamenal sv. Augustín - Tak vo výchove všetko musí smerovať k výchovnému stvárňovaniu vôle, aj sám trest. Súhlasíte s tým?

Áno, ale iba do istej miery. Ved' či nie je výchovným každý trest, ak ho dáme v medziach zdravej rozvahy, spravodlivosti a úmerne k priestupku? Takýto trest je **najsamprv** spásonosným príkladom pre ostatných a **potom** je on i **liekom** pre previnilca. Strach pred tým, že bude musieť opísať niekoľko sto riadkov, bude u neho počiatkom rozvážnosti. Vo chvíli pokušenia upevní sa jeho vôľa, práve preto, aby nemusel okúsiť takú nepríjemnosť.

- Ak sa, pravda, neupevní v rozhodnutí, nedať sa prichytiť, byť v budúcnosti obozretnejší. Ako vidíte, vždy prichádzame k tomu istému uzáveru: Opravdivá výchova je iba tá, ktorá sa deje vo vnútri chovanca, v najužšej spolupráci vychovávateľa s chovancom.

- Naznačte mi teda nakrátko, jasne, jednotlivé úseky cesty, ktorá vedie od priestupku k potrestaniu.

- Veľmi rád. Celý dej sa odohrá v piatich obdobiach.

1) Najsamprv sa stáva nemožným predísť priestupku dômyselným a ustavičným dozorom.

2) Potom však keď spoznáme zverených chlapcov, ich sklony, príležitosti, v ktorých najčastejšie upadnú, vtedy upozorňujeme ustavične, máme ich ustavične pod dohľadom, využijeme k upozorňovaniu ešte aj chýb, ktorých sa dopustili, ale ďalej ešte nezasahujeme.

3) A po tomto často, často zatvárame oči i uši, najmä ak ide o nepatrné chybičky. Nech sa všetci presvedčia čím skôr, že sa nedáme strhnúť k zúrivému hnevu a nestratíme vládu nad sebou pri maličkostiach.

4) Ďalej, prv, než by sme potrestali, varujeme pred trestom.

5) Nakoniec, ak sa aj napriek týmto rozvážnym výchovným spôsobom stretne s odbojnou vôľou, hlboko zakorenenou obyčajou, so skazeným srdcom, s úbožiakom, ktorý na nič iné nechce počúvať, iba na hlas donucovacieho prostriedku, vtedy použijeme trest. Ale usilujeme sa, aby trest svojou akosťou a veľkosťou nezatvoril srdce chovanca, a tak nesmeroval proti samému cieľu výchovy.

V tomto systéme by bol najlepším trestom bezpochyby ten, ktorý vôbec nedáme. Ale aspoň bude ním trest, ktorý najmiernejšie raní a bude čo najlepšie, prijatý a zdôvodnený svedomím, rozumom, vierou a srdcom previnilca.

- Ráčte mi teraz vysvetliť Vašu náuku na konkrétnom príklade.

- Veľmi ochotne. Predstavený, ktorý dozerá v študovni, spozoruje klinickým okom, že niektorý chlapec je vo veľmi silnom pokušení zaháľat' alebo rozprávať. Vtedy bez akéhokoľvek zjavného úmyslu prechádza sa ustavične popri ňom, zastavuje sa pri ňom, recitujúc si breviár, s výzorom najnevinnejším na svete. Vo väčšine prípadov táto ustavičná prítomnosť privedie pokúšaného chlapca k povinnej práci.

No predpokladajme, že po tomto prvom víťazstve diabol roztržitosti znovu zaútočí a vráti sa spolu so siedmimi horšími od seba, ako hovorí Evanjelium. Vtedy sa vráti vychovávateľ k svojmu zverencovi a viac posunkom ako slovom nebadane ho povzbudí k odporu a odvolá sa na jeho svedomie. Druhé víťazstvo!

Ale bohužiaľ, iba zdanlivé. Po štvrt'hodine chovanca znovu znepokojuje neskrotná potreba pohovoriť si so susedom alebo zaoberať sa všetkým iným, len nie školskými povinnosťami. Nepoddáte sa ani teraz. Privriete oko i ucho, lebo viete, že možno aj obratnejšie postupovať. Nezbedník je rozrušený a jeho nespokojné vnútro chce nájsť

oddych. Nachádza ho iba v tomto. Preto pozor! Nechajme dohorieť plameň. Pri najbližšej prestávke si ho potom počkáte a zdvorilo, osamote mu pripomeniete jeho skutok, jeho nevďak, ktorým spláca vašu trpezlivosť a starostlivosť. Azda bez námahy dosiahnete od neho úprimný a do istej miery aj účinný prísľub polepšenia.

Predpokladajme znovu, že ho čoskoro zruší.

- Vtedy potrestáte.

- Nie ešte. Iba pohrozím trestom. Dám mu porozumieť, že ho očakáva trest, ktorý príde veľmi skoro a takmer nevyhnutne. Kto vie, či táto nie veľmi príjemná blízkosť trestu nezamedzí priestupok?

- Ak ho naozaj nezamedzí?

- Vtedy príde trest. Ale len, ak sme s potrestaním odkladali až po posledné medze trpezlivosti a ak bude čo najmiernejší, možno očakávať, že bude prijatý tak blahosklonne, ako sme ho dali. Trest iste odnímam pri prvom prejave ľútosti.

- Vidíte teraz, ako treba postupovať?

- Áno, celkom jasne. Ale musíte pripustiť, že takéto počínanie robí vychovateľské povolanie čímsi nedostupným.

- Prv ako Vy nám to povedala istá vynikajúca cirkevná osobnosť, generálny vikár z istej diecézy na Ile de France, v prevrácanej sakristii katedrály, ktorú bol preslávil Bossuet svojou prítomnosťou cez viac ako 15 rokov, neskryl pred nami svoj obdiv pre túto metódu výchovy mladých kresťanov: "Je veľmi pekná, veľmi pekná, hovoril, ideálna, dokonalá, ale vyžaduje si svätých, a tí sú dnes zriedkaví..."

Mal pravdu tento prelát. Život vychovateľa, ak naň hľadáme takto, je ustavičným odriekaním. Nezanecháva nikdy svojich zverencov, žije neprestajne medzi nimi, zriekajúc sa pôvabu rodinného domu alebo aspoň vlastnej izbičky. Zbavuje sa seba, aby žil životom svojich synov, a hľadal vždy a všade, ako ich zaujať a získať si tak ich dôveru. Ustavične spútava hnutia svojich vášní, ani jednej nedovolí prejaviť sa, aby sa blížil k dušiam iba s úctou, vierou, láskavosťou a trpezlivosťou; slovom, kvapka za kvapkou dáva im svoje srdce a nežije už pre seba, ale len pre svojich mladších bratov v Kristovi, v úsilí vytvoriť z nich až veľkolepé postavy ich staršieho Brata.

A tak neodznelo ešte posledné slovo o trestoch, keď tvrdíme, ako sme to urobili v predchádzajúcej kapitole, že je tu potrebná súhra štyroch základných čností. Pripájame ešte: len láska, horúca láska k dušiam, ustavičná starosť o ich vnútorné premenenie môžu urobiť z tohto spôsobu trestania jeden z najlepších výchovných prostriedkov.
